

I. ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. 3

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

GESLO: ET DOCERE VOLUNT
— AUT DELECTARE POETAE.
(LATINSKA PESEM.)

Uvod.

Na vso moč smo se potrudili, da bi te historijce imele čim več dobrih strani. In le poglejmo: takoj prva dobra stran je ta, da je morala od spredaj in ne od zadaj, kakor je bil doslej običaj. To pa smo storili zato, da se čitatelju ne dogodi kakor onemu, ki je mislil, da je senca za oknom njegova ljubica, a ga je potem oblila njena teta z golido mrzle vode: tu gleda huda teta iz odprtega okna, da stori vsak, kakor se mu zdi...

Druga dobra stran je potem ta, da nihče ne bo imel občutka, kakor bi ga kdo po sredi prave poti za roko vodil. Nego: samo napisi so to na obeh straneh: «Tu je jarek!» — «Tu je jarek!» (Če si pameten, popotnik, drži se srede!) Morda ravno zato ni samo slučaj, da so vsi junaki — Tolminci. Ni ga dela slovenske zemlje, kjer bi bilo vse tako: če je grapa, je grapa, ne dolina — če je gora, je gora, ne grič. In ravno tako človek: če je, je do konca, če ni, prav tako.

Zvestó smo se dalje želeli držati pravila estotov, da bodi junak vsake povesti čim bolj simpatična prikazen. Če bi komu ta ali oni naših ne bil, naj ne dolži takoj nas, ampak naj si izpraša vest: «Ali si bil v kinu vedno na strani preganjajočega detektiva ali policaja, ali pa ni morda namesto tega celó pred njima bežečemu tolovaju želelo hitrejših nog tvoje srce?»

Bravci bodo naposled pač opazili, da imajo naši junaki večinoma zelo značilna imena. No, s tem se ne ponašamo: naši humoristi so si jih morali svojim šele izmisliti — ti tu so jih že kar imeli.

Tudi o ostalih vrlinah teh zgodb nočemo govoriti, ko niso toliko plod naše volje, nego veliko bolj daru božjega.

*Trivezati "Zvon"
leta 1921*

Ze lani bi bila morala pričeti izhajati nova revija pod imenom „Razmah“. Vendar se neugodne prilike v tiskarni in pri papirju preprečile izdajanje. Sedaj so te težave četudi z žrtvami odpravljene, in nameravana revija prične izhajati 1. februarja pod imenom „Njiva“.

Ali je revija potrebna? Slovensko razumništvo nima organa, ki bi izven dnevnih borb opazoval naš slovenski, naš jugoslovanski, naš svetovni položaj; nima torišča, kjer bi se izven dnevne borbe razpravljalo zgolj stvarno in kritično o javnem življenju in o vprašanih naše sedanjosti in bodočnosti. Gotovo je, da nima demokratičen in napreden slovenski inteligent dovolj prilike, seznaniti se s političnimi in socialnimi prilikami drugih jugoslovanskih rodov in naše evropske okolice. Revija hoče vršiti pozitivno delo. Postavila si je za nalogo, da bo skušala odgovarjati na sodobna vprašanja, ki jih postavljajo na dnevni red svetovno naziranje, zgodovina našega političnega življenja, naloge države in občine, socialni problemi in borbe, temelji demokracije, prosveta. Iskati hoče potov in ciljev.

Za onimi, ki čutijo potrebo revije, pridejo gotovo še drugi. Ko bomo čez leta gledali na vrsto letnikov, upam, da nas bo navdajalo zadoščenje, kakor ga čutimo vsi iz kroga nekdanje „Vede“ ob pogledu na njenih pet letnikov.

„Njivo“ smo nazvali svojo revijo. Naša sedanjost je njiva. Naša zemlja, naša družba, naša država, so naša njiva. Biti hočemo nje orači. Pridelati hočemo sadu za slovenskega demokrata-naprednjaka, ki izvaja ta svoj častni naziv.

Z imenom hočemo dokumentirati, da bomo korakali zajedno z „Jugoslovensko obnovo — Njivo“ v Zagrebu-Beogradu.

Uredništvo „Njive“ je prevzel bivši urednik „Vede“ dr. Vladimir Knaflič. Vrsta odličnih sotrudnikov je zasigurana. „Njiva“ bo izhajala 14dnevno, letno izide 20 števil, vsaka po pol-drugo tiskovno polo (24 strani), v prijetnem formatu in lične zunanosti. Stala bo letno 120 K, poedine številke 8 K.

Za naročnike „Jutra“ stane „Njiva“ letno le 60 K.

Naroča se „Njiva“ pri upravi „Jutra“, Ljubljana, Sodna ulica 6.

4 I. ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

I. O trmoglavosti ali trdovratnosti.

Kdor se umakne, se ne spotakne.
(Star pregovor.)

Poglejmo najprej, kam človeka lahko privede trmoglavost, nelepa sestra prelepe čednosti vztrajnosti in značajnosti.

Blaž Rinež je živel v selu A., Juri Hudnik v selu B. Med tema seloma je tekel močan in deroč potok. Čez ta potok je peljala v širokem ovinku bela cesta; vendar pa so jo ljudje, ki se jim je prav posebno mudilo, često udarili kar preko hriba in gozda ter prešli na oni breg čez silno ozko brv v globeli.

To pot sta si izbra'la vsak od svoje strani tisto jutro Blaž Rinež in Juri Hudnik. In, glej, oba v istem hipu sta se prikazala vsak na svojem hribu nad globeljo, oba hkratu se spustila nizdol in oba istočasno dospela do brvi.

Razborita kakor sta bila, je moral spoznati Rinež, da ne bo mogel čez hloh, če bo na njem Hudnik, in je moral videti Hudnik, da ne bo mogel mimo, če mu bo na poti Rinež. Toda oba sta si rekla: bo že oni stopil nazaj, če bo videl, da ni drugače; ter sta istočasno položila nogi na brv in istočasno dospela do srede.

— Dober dan! je pozdravil Hudnik. Kam pa ti boter?

— K vam tečem. Pravijo, da Tičar prodaja tele, pa bi me lahko kdo prehitel.

— Jaz moram pa v Tolmin in imam ob devetih razpravo s Poklukarjem. Dvesto kron mi je še dolžan slepar in bi gotovo utajil, če zamudim. Umakni se, no, Rinež, ker se mi mudi. Se pa drugič kaj več pomeniva.

— Kam naj se ti umaknem? Ali ne vidiš, da ni prostora. Če štrbunkneva v vodo, pojdejo ne samo najina teleta in krone, ampak še midva zraven. Obrni se rajši in stopi nazaj — saj bi bil lahko kar tam počakal, ko si videl, da grem jaz čez.

— To si videl tudi ti! je prav tako prijazno odgovoril Hudnik. Sicer pa, kar je, je, in zaradi takih otročarij se ne bova prepirala. To vendar veš, da je moja pot še stokrat nujnejša. Tvoje tele že počaka pet minut več, moj sodnik še ene ne. V takih rečeh so sodniki hujši od telet, he he!

— To praviš pa spet ti prav! Moje tele res lahko počaka, celo vse dotlej, da postane krava, če bo treba... Pa naj počaka, no, da se ti trma malo omehča, pravi Rinež in mirno dene nogo pred nogo.

— Trma omehča! Meni?!... Ali nisem bil jaz prej tu?!...

— Jaz sem bil prej! Le poglej — na kateri strani je krajši konec.

I. ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. 5

— Oho! Na tvoji je krajši! Pomeriva, če ne verjameš! Alo, tu imaš moj pas, če ga nimaš!

— Bravo! da bom jaz meril, ti pa skočiš mimo mene, ko bom že blizu brega!

— Aha! Tako bi napravil ti, če bi bil jaz tako neumen. Dobro, da vem! Ne boš, prijatelj! Ampak v vodo te brcnem, če mi ne greš izpod nog.

— Poskusi! pravi mirno Rinež in čaka.

No, Hudnik ne začne. Ne samo, da bo oni najbrže močnejši — kdo se bo tu, na tem hlotu, ki še dobro pritrjen ri? Najmanj, da bi še sam telebnil v vodo!...

Molčita in preišljujeta... Hudniku že celo prede... Ne samo zaradi tistih dvesto kron — kako se bo ta prekleti Poklukar potem režal in bahal! Pa še pot mu bo moral plačati! No, in za starega pravdarja je kontumac sploh škandal.

— Ti, Rinež, to je res grdo od tebe, povzame priljudno. Pomisli, da sem boter trem tvojim otrokom!

— Moja žena pa štirim ivojim! In tvoji Tinici še birmska! — Ampak jaz sem starejši od tebe! Imel sem jih o veliki noči že triinšestdeset!

— Jaz jih bom imel o Božiču! Nisem kriv, če se ti je malo bolj mudilo na svet. Toda če me kdo prehiti s teletom, boš plačal, da boš črn, veš! Osel kraški, trmasti!

— Že prav! Bova opravila v Tolminu vsaj vse skupaj! Ga boš že videl osla kraškega!

— Ali ga vzameš za pričo s seboj? Bojim se celo, da bo samo eden premalo!

Hudnik že dviga roko, a se zopet premisli. Spet molk. Samo voda, vsa divja in besna, šumi in prši visoko v zrak. Sploh je zelo žalostno tu doli med tema dvema stenama!... Nikoli solnca, skoro nikoli človeškega glasu... Zakaj solncu samemu je tu doli mraz... Vsa ta zelišča in vsa ta grmičevja rastejo od mokrote, ne toplote, in človeku bi se mudilo mimo, celo če ne bi bilo zaradi opravkov.

Iz daljave je prihajalo pozvanjanje zvoncev. Včasih se je začul izza gore pastirski vrisk. Sicer je kvečjemu ptič priletel čez globel. Kaj sta še čakala moža? Da se omehča lastna glava, ne — da se omehča nasprotnikova...

Hudnika je posilil kašelj. Zlodej, da ravno zdaj! Celu oprijeti bi se moral, če bi imel za kaj...

— To se bo tvoji naduhi pa res prileglo! prijazno meni Rinež.

6 I. ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

— Tebe nič ne briga, slepar! zakriči Hudnik; toda preveč, zakaj kašelj, ki ga je bil komaj ukrotil, je planil z novo močjo na dan, in stresal, stresal, da se je čutil Rinež opravičenega ugovarjati:

— Pusti brv pri miru, ko ni tvoja! kvečjemu če boš plesal samo na svojem koncu! Šment vendar, kaj me misliš skašljati v vodo? se prestraši, ko se je hlod res skoraj obrnil.

Toda, to mu je dalo tudi novo misel: Zakaj ne bi sedel? Noge ga že bolijo in Hudnik bo videl, da res ne misli popustiti. Počasi počene, zagrabi hlod z obema rokama in že jezdi na njem.

— Tako, zdaj pa le daj! pravi in prijazno pogleda davečega se nasprotnika.

Temu se je polagoma posrečilo, da je udušil kašelj. In zdaj je očitno študiral, kako bi sedel tudi on.

Toda sam je vedel najbolje, da so njegove kosti že precej hrome, in da je treba dvojne in trojne opreznosti, če se noče osramotiti pred nasprotnikom. Meril je torej naprej z očmi in se šele čez dolgo odločil da klecne. Pa se je ravno še ujel.

Rinež potegne zdaj iz žepa časopis in ga razgrne. Prebral ga je sicer že snoči, a le površno, in lahko, da mu je kaka novica ušla.

— Če znaš brati po glavi, te povabim, pomežikne Hudniku. Poglej: «Načirog!» a od te strani «Goričan».

Hudnik ni odgovoril. Pač pa je vzel iz žepa drobno knjižico in začel listati po njej. Imena dolžnikov. Ravno prav, da utegne pregledati, kdo bi bil zrel.

Cas teče počasi, a teče. Že mora solnce vsak hip pogledati čez hrič na levi. Kako dobro so storilo! Že je obleka skoro mokra od tega vražjega pršenja v noge; posebno zdaj, ko segajo tako globoko dol, skoraj zebe.

Toda huje je, da se tudi želodec že oglašča. Rinež je računal, da zalije kravjo kupčijo z dobro kapljico, ki pa seveda ne prileti na prazno dno; Hudnik se je veselil celo na gulaž ali okisana jetrca v Tolminu.

Na, tu ga imaš zdaj, gulaž in jetrca! Res, da mu je mora! vrag ravno tega bika poslati na pot.

Pravzaprav je stvar vedno bolj nespametna... Res, če bi bil vedel, da se razvije kaj takega, bi se bil rajši takoj umaknil. In zdaj že celo nima več smisla, da čepi tu — sodnik je že davno napisal razsodbo, da je Poklukar pošteno plačal, ali kdo ve, kaj mu je navezal slepar. Tolmin je za danes torej odpravljen — če pa itak ne misli naprej, čemu bi potem silil na to stran, ko mu je pot — na ono in mu je ta osel tu spredaj ne zapira? Obrnil bi se in se preguzal na ono stran.

I. ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. 7

Zakaj vstati bi si zdaj s temi nogami ne upal več... Sicer pa mu tudi v prsih vedno bolj nagaja, in le z največjo muko kroti kašelj, da ne dela onemu preveč veselja.

Hudnik še nekoliko časa tehta, potem se naenkrat odloči: počasi potegne desno nogo k sebi, poišče s sedalom ravnotežje in jo spravi čez drog, sedi torej v smeri reke. Potem se od strani ozre na nasprotnika. Ta ga je gledal, mu zdaj prijazno pokima in stori isto: že sedi tudi on proti reki.

V Hudniku besno zavalovi, vrže ravno zato še dosti spretno levo nogo čez drog, pokaže onemu hrbet in se v vso silo potisne dvakrat, trikrat tja proti bregu.

— Hije hi! začuje za seboj. In takoj nato glasen smeh, vedno glasnejši, vedno nesramnejši...

Hudnik se ustavi. Ljuto pogleda nazaj in divje zakriči:

— Ali boš tiho, hudič! Ali Rinež se samo smeje, smeje.

Hudnik sam ne ve, kako se je spet obrnil — kar obrnilo ga je, ... in ravno tako samo ga zažene na naskok! Toda Rinež sedi tam, se še vedno smeje, a že drži obe roki naproti in giblje s prsti, giblje...

No, Hudnik je bil na sovražnika v svojih prsih preveč pozabil. Jezus, Marija, saj ga bo na mestu zadušilo! Rinež pa je povetil svoje dolge rogovile in skoraj sočutno gleda sem.

— Čakaj nesnaga, tat, slepar! meni Hudnik, ko more. Zdaj bova videla, kdo odneha!

— Kaj si odnehal? se nedolžno začudi Rinež. Mislil sem, da si hotel samo malo na špancir... Sicer pa sem ti nameraval ravno reči: ali bi ne bilo vsaj malo bolj pametno, če bi sedla vsak na svoj breg? Čim bi se kateri premaknil, alo, pa še drugi nazaj na kol — čuka na kolu sva tako in tako... Še jesti bi nama lahko nosili... Sicer pa: Poklukar je že opravil brez tebe... celo bolje opravil — kam še rineš? Moje tele me morda pa še čaka. Poslušaj me, boter: pojdiva rajši oba skupaj k vam, pa molčiva, da sva bila taki prismodi! Ampak, to je tudi zadnja beseda, ki ti jo rečem!

— Nič! Tukaj boš čakal, hudič ti, magari do sodnjega dne! In tudi če pogineš!

— Prav! Bova videla, kdo bo prej! vzrohni Rinež in udari v potrdilo z roko in sedalom ob brv.

Iz daljave se je začul odmev zvona, kmalu na to še drugi iz nasprotne strani. Poldne! ... Moža še bolj začutita, kako je tako življenje grenko, in kosilo tam gori na domačih mizah sladko. Toda oba tudi čutita, kako čudovito ju je pokrepčal ta zadnji kratki pogovor: vsaj

8 I. ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

tja do petih, šestih popoldne še misliti ni, da bi kateri spet začel, če se kaj drugače ne izpremeni.

Če v Rinežu šele počasi vstaja pravo sovraštvo do nasprotnika, Hudnik ga je že poln. Tako polno mu ga je srce, kakor prsi te strašne nadloge... Toda to sovraštvo ga čudovito omamlja, je skoraj prijetno... kakor da tam notri nekaj sladko srbi... Da, celo greje te otrple ude, in igra na koncu prstov... O, kako bi zgrabili, kako bi objeli ta suhi vrat tam in se sklenili!...

In ure tečejo, tečejo, če še tako počasi... In solnce se pomika tja proti temu hribu, in se naposled skrije za njegov vrh. In kmalu nato potegne precej močna sapa skozi skale na obeh straneh, in vse listje zašelesti.

Moža pa sedita in čakata... Sedita včasih po dolgem, včasih po širokem... Samo hrbta ne obrne drugemu ne eden ne drugi več...

In od nikoder nikogar... Samo potok šumi, in veje šeleste... In počasi, počasi se zgostujejo sence in so že skoro mrak...

Spet zvonovi v daljavi... Zdrava Marija!... Moža se odkrijeta in molita. Toda Hudnikove roke bi skoro stresle klobuk v vodo, in zobje mu slišno zašklepetajo...

Tu se Rinež ne more premagati več, in prijazno, skoro proseče izpregovori:

— Poslušaj me, boter Hudnik! Ne bodi no neumen! Ti si boš še kako težko bolezen nakopal, a jaz bi te ne imel rad na duši! Pojdi lepo nazaj domov in če hočeš, grem še malo s teboj! Saj se vendar ne bova še ponoči vicala na tem prokletem kolu! Še mene vse kosti bole, pa bi tebe ne, ki si bolan!

— Kaj tebe briga, Judež, če sem bolan? divje krikne Hudnik. Pa ravno tu boš ostal, če se nočeš pobrati, hudič! Marš, spravi se!

— Pa ravno ne! sikne Rinež. Bova videla! In če bo ne vem kaj, te ne pogledam več!

In glej: že se je zleknil po dolgem na brv, z nogami proti sovražniku, stlačivši si klobuk pod glavo. A kakor v hipnem navdihnenju si odpaše še usnjati pas, ga drži en konec v rokah, gre z drugim pod brv, ga potegne na oni strani gor, ga vtakne v zanko in si ga trdno zadrigne ravno pod sedalom, tako da bi se mogel vsak hip dvigniti, če bi začel oni tam kaj proti njemu... In potem oprezno poskuša, ali bi ga pas zadržal, če bi ga premagal spanec, in bi imel zdrkniti z droga.

— Bo! zadovoljno zamrmra, in že leži spet v prejšnjem položaju.

Tudi Hudnik poskuša, da bi nekako legel. Toda komaj je glava pod prsmi, se že oglasi naduha — saj revež včasih še v postelji ne najde miru... Strašna noč bo! A nič ne de: tudi oni tam bo trpel zraven, naj se še tako dela, kakor da leži na pernici. Za vsak slučaj pa se le tudi Hudnik nekako pritrdi na brv.

In potem pride noč, noč črna in ledena in brezkončno dolga...

(Dalje prihodnjič.)

D. D.:

IZ MEGLE V LUČ.

Dan je bil mrtev,
poln megle in mrakov.
Moja duša si je želela
preko temnih gozdov,
preko pustih pótov
v bogata mesta,
kjer široka je cesta
in polna življenja.

Tam se pari sprehajajo
v lepih večerih,
kjer jih opajajo
mehke dišave,
kjer jih osvajajo
sladke izkušnje —
do sladkega greha.

Tja je moja duša hotela.

Prišel večer je.
Zvonovi mogočni

so zadoneli,
pesem zapeli
o zlatem klasu,
pisanem polju,
o gozdu zelenem
in o dekletu rdečih lic.

Takrat raztrgale
so se megle
in mrakovi,
in novi so dnovi
mi kazali pot.
Moja duša ni bila
več suženj mrakov,
bila je vulkan,
zmetala kaménje
in lavo na stran,
a sama zletela
je kakor feniks —
v ta svetli dan.

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

Hudnik čuti, kako ga zapuščajo moči... Vsako četrto ure, vsake pol ure, vsako uro bolj... Da ni privezan, morda bi bil že omahnil.

Sicer pa je najbrže itak že življenje zaigral... Ampak potem je ta kriv — še na smrtno uro ga bo tožil in ga spravi gotovo na vislice!... Zakaj to je huje, nego če te razbojnik počaka in naglo ubije... Čakaj, zlodej, to še hočem doživeti, da te žandarji ukle-njenega odpeljejo! Takoj jutri obračunava! Saj enkrat bo vendar konec tudi te proklete noči!

Dà, že se temina nekoliko vodeni... Že vidiš obrise svoje roke pred seboj... In zdaj se je dvignil tudi Rinež. Vendar je prijazneje tako v dveh...

Hudniku je nekoliko odleglo. Zato skoraj že nestrpno pričakuje, kdaj ga bo oni začel spet grizti in klati. Toda ta sedi tam in niti pogleda ne sem... To je pa vendar od sile! Ali naj morda on začne?!

— Ti, boter, ali si se kaj dobro naspal? Zategne naposled s kislim nasmehom, čeprav sam čuti, da se mu šale prav nič ne podajo.

Toda oni molči in molči. Niti na dvoje debelih psovk po vrsti ne odgovori. Noče, pa je!

Že prav! Boš že videl, vrag!

In tako molčita in čakata. In pričakata dneva in pričakata celo stare ženske, obema neznane, ki stopi naenkrat iz gozda, kakor da hoče čez brv, pa se zdaj začudena ustavi.

— Ali se ne more čez? pravi.

Moža se spogledata. Res, zdaj ne pomaga nič — treba se je odločiti, sicer pojde škandal ne čez eno, ampak čez devet fará.

— Pomakniva se no nazaj, vsak na svojo stran! Saj se potem lahko vrneva, meni tiho Rinež.

70 ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

— Oh, saj jaz ne morem več! zastoka Hudnik. Čisto si me uničil, hudič!

— No, ti bom pa jaz pomagal, prigovarja Rinež. Če se ne moreš obrniti, se drsaj ritenski nazaj! Čakaj, da te bom držal.

— Ne, če hočeš na tvojo stran — nazaj ne grem! Če je tebe sram, mene ni!

— Pa ostani, prokleta trma! vzkipi Rinež. Ženska, po ti poti ni mogoče! Ta mož tu mi je zbolel sredi brvi, in ga ne morem spraviti ne naprej ne nazaj. Tecite no, vi, po ljudi, da pridejo pomagat! Pa vrvi naj ne pozabijo, ko se siromaku vedno huje blede.

— Kaj? Meni blede? kriči Hudnik. Ženska, poslušajte...

Toda ženska ne posluša več. S široko odprtimi očmi je strmela v čudna jahača, na Hudnikove prve besede pa plosknila z obema rokama, kriknila: «Jezus, Marija, znorel je! Ali pa oba» in že beži tja gor proti ljudem.

— Na, zdaj ga imaš zlodja — v pol ure bodo tri vasi tu! sikne Rinež in stisne pesti.

— Zaradi mene dvajset! odgovori s šibkim glasom Hudnik in se spet ušvigne pod silo svojega kašlja.

Oba pa poslušata in gledata, kdaj pridrve ljudje. No, res je, da ni enemu ni drugemu mnogo mar — Hudnik je že preveč zlomljen, Rinež pa ima svoj načrt.

In ko pridejo prvi ljudje, pa se tovariš ravno ljuto tepe s svojim kašljem, jim tudi vse lepo dopove in jih prosi, da bi mu pomagali spraviti siromaka na oni breg. No, Hudnik se besno otresa, daje znamenja, naj počakajo, da ga kašelj pusti, in potem daveč se kaže Rineža, češ, da je znorel ta in naj njega najprej spravijo na suho.

Možje ne vedo, kaj bi. S silo? Bolje počakati, da pridejo njuni ljudje. Naj potem napravijo, kakor mislijo — eden ali drugi je gotovo ob pamet...

A ko pritečeta Rineževa žena in Hudnikov sin, še ta bolj verjame Rinežu, ko je očetovo govorjenje preveč zmedeno in se mu bolezen že od daleč pozna. In hočeš nočeš mora Hudnik, ves že zvezan, na svoj breg... Tudi Rinež je skrbno pomagal, posebno vezati...

In ko je še izvedel, da je Tičarjevo tele že prodano, je uprav s sredi brvi zaklical Hudniku, ki so ga nesli tja gor v breg, kakor bi nesli kak hlod: «Z Bogom, boter, in kmalu se pozdravi!» potem

pa je hitel na ono stran, ker je komaj čakal, da si ureže doma najprej pošten kos gnjati in se poživi s požirkom žganega.

S Hudnikom pa je bilo tako, da je duhovnik še pravočasno prihitel, zdravnik ni imel kaj več opraviti. *At. je podobno povedno Ja*

II.

Ako prvo poglavje te povestice sicer ni bilo kdove kako žalostno, a tudi veselo ne, kakor je pač večina stvari na tem božjem svetu, bo zdaj vse drugače, ko gremo na oni svet! In tudi naše revno pripovedovanje bo zdaj teklo vse drugače, ko mu ne bo treba ne čez psihološko utemeljevanje, ne čez druge takšne zapreke.

Najprej stopimo za rajnkim Hudnikom. In sicer ga spet vidimo tisti dan, ko mu je njegov angel varih ravno vzel dušo iz ust ter jo prinesel na ravninico pred nebeškimi dvori, postavivši jo tja, da napravi sama in peš tistih par korakov do nebeških vrat, kakor jih mora napraviti vsak zemljan, papež ali kralj, gospod ali kmet.

Hudnik kar ostrmi, koliko jih je teh dvorov in kakšnih že od zunaj — tako nepopisno lepih, da je najbolje, če se opisovanja še lotiš ne.

Le kolikor je za potrebo: v tistem nebeščanskem jeziku, ki ga razume zdaj tudi naš Hudnik, je nad vsakim teh ogromnih poslopij z zlatimi črkami zapisano: prvi, drugi, tretji oddelek, in tako dalje do desetega. In vsak oddelek ima vrata do stropa, največja pa oni posebni in nekoliko bolj naprej pomaknjeni v sredi, na katerem stoji napis: «Sodišče».

— Jejmene, tu bo, kar bo! spozna Hudnik in najrajši bi se obrnil, če bi vedel kam, čeprav v življenju, kakor smo videli, ni bil eden izmed onih, ki bi se obračali.

No, že ga opazi stražnik, čuvaj ali kar je ona lepa postava v bleščečem plašču tam pred temi vrati, ki mu miga bliže.

— Hvaljen! odgovori postava in vpraša: Odkod, prijatelj?

— S Tolminskega, pokorno javim, pravi Hudnik.

— O, s Tolminskega? se nasmehne nebeščan. No, kaj imaš na vesti? Primojduševal si se seveda, dregnil morda kdaj koga pod rebra, stal ponoči na kakih lestvah, dokler si bil še mlad, pa zlezal morebiti celo noter, a ni bilo nič hudega, kaj? Sicer pa imaš odvezo, ne? Kar tja tu na levo stopi in skozi tista vrata pojdi, ki imajo napis «deset». In dobro se imej!

72 ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

— Pa — sodba? Kdaj bom klican na razpravo? si dovoli Hudnik, ki ga stvar vendar le preveč skrbi in misli, da ga hočejo le za danes tako odpraviti, kakor je pri kancelijski gospodi navada.

— Razprava? osupne nebeščan. Kake izraze ti ta pozna! Kaj si se morda pravdaril doli po svetu? Zakaj si se?

— Kramarijo sem imel... nekaj malega... se opravičuje Hudnik.

— Kramarijo? Oho! Hm, res da mnogo nisi mogel naslepariti s tistimi dvajsetimi kilami soli in desetimi sladkorji. Ampak stvar je zdaj vendar malo drugačna in ne morem prevzeti sam odgovornosti. Kar tu noter stopi za vsak slučaj — prva vrata na desno — in tistemu gospodu pri prvi mizi se javi!

Molčal bi bil! si očita Hudnik, a kajpak uboga. Preveč natančni tako niso videti...

Notri pa je že od sile lepo. Vrata pri vratih, in vse suho zlato. In iz suhega zlata z dijamantnim prstanom je roka, ki kaže po srebrnih stopnicah v prvo nadstropje, in je čitati pod njo: «Sveti Peter».

I, saj res! odobri Hudnik. Doli na svetu pa smo mislili, da že pri vratih stoji in vsako šemo kar sam pozdravi.

Toda za enkrat mu gredo še preveč lastne stvari po glavi in zato urno odpre prva vrata na desni. In glej, že je tam tisti gospod, pri katerem se naj javi. Ročno mu pove ime, priimek, kraj in poklic.

— Nič posebnega, meni gospod, ko najde. Kar v deseti oddelek pojdi!

In je vse razsojeno? se začudi Hudnik. Vse! Kaj misliš, da bodo še s Tolminci izgubljali čas, ko jim dajo že drugi opraviti, da ne vedo, kje jim glava stoji!

Toda, če mu je bilo že tu, kakor da le mora biti kaka pomota v računih, njemu na korist — ko stopi v deseti oddelek, kar nê dvomi več. «Tristo...! Če sem jaz to zaslužil, naj me precej...!» vzklikne in komaj zatre, kar se tu gori več ne spodobi izreči.

Skratka: nepopisno lepo! Tista vrata tam zunaj so takorekoč samo vhod v ta brezkončni prostor; tu pa: palače, vrtovi, ceste, vode, jezera, pa spet palače, vrtovi, jezera, vode, ceste... In on, Hudnik, da naj kar izbere, kako in kam, pravi nadzornik, njemu doslej še po imenu neznan svetnik: ali palačo ali hišo, ali na hrib ali v dolino, ali pri cesti ali sredi vrtov?

Tam da bo, na vrtu, kjer je tako blizu do tega ljubeznivega potočka. «Prav!» prikima nadzornik, zamahne s palčico, in že stoji tam hišica, tako nova in lepa, da se Hudniku kar milo stori. In kar milo mu je tudi, ko zagleda nebeščane, kako tihih in blaženih obrazov stopajo po belih potih in poslušajo muziko in petje angelčkov božjih, ki so jih prepolne vse veje...

No, kar se tiče te muzike in petja tudi Hudnik ne more tajiti, da ni lepo, čeprav je slišal že tolminske veterane. Samo... kako bi rekel?... pol ure poslušaj, pa ti je nekako dovolj... Bo pač tako: vse življenje si bil vaje, da si imel kaj v rokah, tu pa nenkrat nič in nič...

Ne da bi si upal priznati, ga obide nekak dolgčas... In nehote jo zavije nazaj proti svoji hišici. Tu sede kraj potoka in opazuje ribice, kako se pode po njem. «Kako bi bilo šele domače, če bi se ob vodici še kak mlinček vrtel — tu gori-le za tem ovinkom, na primer!» se mu kar samo izvije iz prsi. A glej — komaj izgovori, že se vrti mlinček, in prav tam, kjer je bil rekel.

«Oho! Tako je torej pri vas!» veselo ostrmi. «Potem prosim pa kar še malo brvi čez potok, nekako takšne, kakor je bila ona v grapi, ki sem si na njej tisto zadnjo svojo noč menda nebesa zaslužil, ker drugače res ne vem, kdaj bi si jih bil... No, pa tudi brez tega je bila pravzaprav le čez vse lepa tista noč... Mej dun! če veš, da tudi še komu drugemu prede prav tako žaltava, kakor tebi samemu — — —!»

In tako se zamisli nazaj v tiste spomine, ki pa so seveda samo še šegavi in brez vse človeške hudobije, da še opazi ne, kako že leži čez vodico zahtevani hlod...

«I, zdaj bi bilo treba pa še samo Rineža!» se Hudnik, videč ta novi čudež, glasno zasmije. In ali verjamate ali ne: komaj Hudnik to izgovori — že prihaja sem po cesti od vrat v deseti oddelek sam boter Rinež.

— Ali si ali nisi? ostrmi Hudnik in mu naglo stopi naproti, prožeč mu desnico v pozdrav; zakaj vse sovraštvo je bilo s telesom vred ostalo doli na svetu.

— Sem! pravi Rinež in mu vrne pozdrav.

— Pa tako naglo za menoj! se začudi Hudnik še bolj.

— Kako naglo? Tri leta je že, kar so te nesli.

— Tri leta? Meni se zdi, da še tri ure ni! I, če pojde tako hitro čas, bo še večnosti kmalu konec. Pa je škoda, ker je drugače čisto

74 ŠORLI: ZGODBE O KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

prijetno tu, veš... Samo... hm, malo nerodno je včasih, ko ne veš, kam bi s časom... Prav je, da si prišel še ti. Pravzaprav sem ravno mislil nate, in kako je bilo na brvi... Kaj ne, da pravzaprav navzlic vsemu čisto lepo?... Ali hočeš, da se greva tudi tu?... Naenkrat bo čas v kraju!

— Kaj, da se greva? —

— I, brv! Ali je ne vidiš? Ali ni prav tista? — Novi sonebeščan malo osupne.

— Pa kaj porečejo?

Naj rečejo, kar hočejo! Pa kaj bi mogli reči? Vsak po svoje! Midva jim tudi ne bova oporekala, če hočejo angelce poslušati...

— Pa dajva se no — ti moraš bolje vedeti, kaj se tu gori spodobi ali ne spodobi... privoli po kratkem pomisleku Rinež. Kje boš ti?

— Na tem koncu. Ko pride nadzornik, mu reci, da ti napravi hišico na onem bregu. Prav?

— Je.

In Rinež gre naprej, se ustavi na sredi in hoče sestiti na brv.

— Ne, čakaj! meni rajnki Hudnik. «Dva stolička na eno nogo prosim, s svedrom spodaj!» naroči v zrak.

— Zakaj? vpraša rajnki Rinež.

— Boš že videl.

In že se spustita dva taka stolička pred njiju. In Hudnik takoj navrta svojega v brv; ravno tako stori Rinež s svojim.

— Pametno! pritrdi.

— Zakaj ne bi, če imaš in nič ne stane? «Še naslonjalo zadaj, prosim!» ukaže zopet Hudnik.

In se zgodi.

Toda ravno zdajci pride mimo nadzornik in se očitno začuden ustavi.

— Zakaj to? pravi.

— Sva že doli na svetu, pojasni Hudnik. Tisto noč, ko sem se jaz prehladil, sva prečepela vso tako. On se ni hotel umakniti, jaz tudi ne, pa je prišlo, kakor je prišlo, hvala Bogu!

— Toda tu ne bosta! To so ostanki človeških strasti! ugovarja nadzornik.

— Ko se pa prav nič več ne sovraživa!

— Že verjamem. Toda ali bi se ti umaknil sosedu, če bi ta hotel sem čez?

— Tisto pa ne! Saj bi se on meni tudi ne!

— Pa res, da bi se ne! potrdi Rinež.

— Torej potem to ne gre! odloči nadzornik. Alo, spravita se! Ta bi bila lepa in — nova!

Nasprotnika, zdaj zaveznika, se pogledata in se z očmi domenita, da se ne vdasta, pa naj pride, kar hoče. Sedita in sta se zagledala nekam v zrak.

— Bo ali ne bo? se razhudi svetnik.

Nasprotnika-zaveznika molčita.

— Nezaslišano! Čakajta, no!

In že hiti skozi stranska vrata, da vihra svilena halja daleč za njim.

— Ali si magari za vice, če bo treba? vpraša Hudnik.

— Magari za pekel! Pa naj pride sam sveti Peter!

In pride res sam sveti Peter, tako lep star gospod — še pleši bi se nikoli ne nadvil — da bi bila možakarja kar na brvi pokleknila, če bi ne bilo, da takoj vidi, koliko bo opravil.

Ali glej — toliki svetec božji ju komaj zagleda, ko se že iz vsega srca zasmee, da mu solze zalivajo preljubeznive oči.

— In da bosta na vekomaj tako čepela, Tolminca? se mu naposled posreči iz smeha.

Izmed trdovratnikov, čisto zbeganih, da sta samo za veselje, kamoli za nevoljo in spotiko, skoro že ponižno odgovori Hudnik:

— Bi, če ne bo zamere...

— Kaka zamera bi bila! meni dobrohotni presvetnik. Saj nista nikomur na poti! Kar pusti ju, se obrne k nadzorniku. Naposled: kaj je nebesom namen? Da doseže tu rajnki čim največjo srečo! No, in če ju ta dva najdeta na tem drogu...

In se že spet smeje in stopa počasi tja dol proti izhodu.

Toda reč je zbudila velikansko pozornost. Od vseh strani prihajajo cele procesije, da vidijo čudna tovariša, in še nikoli toliko smeha po teh prebelih potih. Kdo bi si bil prej le izmislil, da bi jo tu gori takšno začel, kakor da ima še hlače na sebi in pipo v ustih!

Dà, celo vrata iz devetega oddelka sem se že odpirajo...

Je namreč v nebesih tako, da nebeščan iz nižjega razreda sicer ne sme v višji na poset — odredba, ki se razume sama po sebi —,

pač pa sme stopiti višji do nižjega; no, tudi to občestvo je omejeno le na dva in dva najbližja razreda, vendar ni, da bi se stanovalci prvih razredov — sami odlični svetniki — mešali med kakšne Hudnike in Rineže, ki sta se komaj nekako ujela tu gori...

Ravno iz te uredbe pa se razvije spletkica, ki je za naša junaka takega pomena...

(Dalje prihodnjič.)

Ali se podobno zgleda

JANKO GLASER:

S POHORJA.

1.

Celi že dan iz megle jesenske se slini,
pust in zaspan se razlezel je dež po planini:
kot da poveznjen siv je dežnik preko vsega,
ves že premočen, da tenko curlja skozi njega.
Že je povsila spat svoje veje smreka;
videti ni na cesti ne voza ne človeka.
Dekla le švignila molzt je preko dvorišča,
ko sem medpotoma šel mimo kmetskega bivališča.
Težek je vonj, ki na zemljo pada od mokrega dima:
v hišo vabi popotnika, predno pride zima.

2.

Sredi posekane planje zapuščeno, črno kopišče,
poleg drvarska bajta iz smrekove skorje rjave;
prazna samuje tu, v burji le včasih poišče
še jo lovec, ki ploha zajame ga sredi goščave...
A že iz črne, silne zemlje poganjajo, glej, mlade trave;
v solncu je razživilo razdrto se mravljišče —
Megla v dišeče planinsko jutro iz zemlje vlažne se kuha:
mladje vabi iz tal, polna smolenega smrekovega duha.

*In merilo ?
9/3 921*

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

Omenili smo namreč, da so ju začeli prihajati gledat tudi že nebeščani iz devetega oddelka. Ti potem komaj čakajo, da jih poseti kdo iz osmega ... Zakaj tega, kar imenujemo tu doli «novice», gori res ni preveč. Zdaj pa kaj takega! Kar verjeti ne morejo osmjaki, ko slišijo in čujejo. Pa da je reč vsak dan celo le še bolj in bolj zabavna, pripovedujejo devetnjaki. Bolj, ko ju gledaš, bolj se moraš smejati. In če že misliš, da si se nasmejaj, se nankrat zasmeje sosed, pa te ima še z večjo močjo. Jojmene, jojmene, človek bi kar počil!

Osmi oddelek že kar ne more več strpeti! Ves se gnete k vratom v devetem, ki je itak skoro ves dan prazen — samo da se odpočijejo od smeha, se devetnjaki vračajo domov — a že sta naša dva junaka tam zadaj! Ne, ni drugače — ljubi sosedje naj ju zvabijo sem v svoj oddelek, lepo jih prosijo! Kaj imajo desetnjaki kako posebno pravico do njiju?! Pa naj jim rečejo magari, da se je izkazala sodba za krivo in da je sam sveti Peter ukazal tako! Moža bosta pa še zadovoljna — koliko lepše je v devetem oddelku!

Najtežje je pregovoriti devetnjaškega nadzornika. Boji se svetega Petra, celo Boga samega, če bi prišla lumparija na dan. Ali naposled se nadzornik osmjakov, njegov kolega in prijatelj, sam zavzame za stvar in onega premeni in preveri.

— I, no, pomežikne rajski služnik tovarišu, ko jima devetnjaški nadzornik celo še osebno ponovi ponudbo, ki je prej nista hotela verjeti. Če je tako in za res — zakaj bi se branila? ... Samo vi drugi glejte, da ne bo kakih neprilik, pravi njim.

— Ne bo jih! Jaz bom odgovarjal!

— Prav! Kar odvrtajava, boter!

In odvrtata svedre, vzameta vsak svoj stoliček pod pazduho in gresta za vodnikom. Desetnjaki pa samo debelo gledajo, ker ne razumejo, ustavljati pa se zaradi devetnjaškega poglavarja ne upajo — višji je le višji, še v nebesih ...

*
•

— Pa je v resnici lepše tu! O pa še koliko! Prava deveta nebesa, res! prikima Hudnik, ko sta z Rinežem prekoračila devetnjaški prag.

In zadovoljno mežikajoč in dregajoč se pod rebra stopata skozi vrste devetnjakov in osmjakov, zakaj tudi ti že od vseh strani vrejo okrog njiju. Celo s svilenimi robci jima mahajo, in vse diši po vijolicah...

— Evo, tu! pravi vodnik, ko se ustavijo.

Pa je potok iz čistega srebra — ali za res ali ne: sveti se tako — in brv sama čezenj je s srebrom okovana. In še malo počakati morata, da jima tudi stolička s srebrnimi obroči okujejo, predno se vsvedrita na sredi tam.

No, ubogi devetnjaki niso pomislili, da jih osmjaki lahko očiganijo prav tako, kakor so oni desetnjake... Niso še uživali svojih novih gostov dober teden, ko srečna naša rajnka že sedita na zlatih stoličkih nad zlatim potokom v osmem oddelku...

In potem gre kar po vrsti, lahko bi rekli, kar po lestvi: največ bo, če po človeški računamo, šest tednov, ko ju spremlja bivšega skromnega kramarčka in ponižnega kmetiča, cela četa pravih svetnikov božjih na biserno brv nad bisernim potokom v — tretjem oddelku svetega paradiža...

— To je pa že preveč! Pri moji krščeni, da je preveč! Zdaj pa še jaz pravim, da je prehudo! vzdihne s trepetajočim glasom rajnki Hudnik, ko se spusti na svoj nepopisno dragoceni stolič in malo privzdigne svoj z biseri naravnost pokriti čudežni plašč, da se še premočno zaiskre izpod njega briljantasti sandali...

Tudi Rinež je ves omamljen, tudi njega skoro oči bole od tolikega sijaja, in v ušesih mu zveni, kakor da se mu resnično topi mrena od neznanske miline te muzike nebeške; ali on že ve, da bosta prenesla tudi to, če sta prenesla vse te čudeže čez čudeže doslej.

— Saj ne govorim radi tega, da ne bova! ugovarja Hudnik — njegov glas je kljub vsemu in tolikemu ponebeščanju sredi vseh teh presladkih glasov še vedno le, kakor da greš s tresko čez ploč — in nič ne dvomim, da bova že jutri tudi tukaj kar doma, kakor da sva bila vsaj za nadškofa v Gorici. Ampak to pravim, da kar je preveč, je preveč! Saj jih je bilo že med četrtnjaki nekaj, ki imajo zlat obroč nad glavo — ti in jaz pa bi prej zaslužila — no, že veš, kaj hočem reči... In tu teh je najzadnji najmanj za sveto vero kri prelil...

— Oh, kaj mora biti šele tam spredaj! ... vzdrhti Rinež.

— Ali boš tiho, ti baraba ti! se čez vse razhudi Hudnik. Kaj hočeš morda celo v prvi oddelek med apostole in evangeliste?! Ali nisi slišal, da je že v drugi oddelek tekom zadnjih sto let prišel sam Gospod dvakrat na izprehod? On, ki vse vidi, On, ki vse ve ...

— Meni se zdi, da ti hodi še zmerom tvoja kramarija in tista stara tehtnica za vrati po glavi ... se hoče zasmejati Rinež, ko se naenkrat obema beseda zapahne. Zakaj, glej — vrata iz drugega oddelka se zdaj kar na stežaj odpro, in skozi nje se bliža s svečanimi koraki cela vrsta veličastnih postav. In vse kar papeške, cesarske in kraljevske krone na glavah ali pa po tri, štiri palme in lilije v rokah ...

Ali kaj pomaga vsa veličastnost: komaj zagleda naša dva stoličkarja, že zaigra hočeš nočeš tu temu, tam onemu okrog ustnic vesel nasmeh ... In glej oni tam z zlatim krožnikom zlatih jabolk v rokah se ne more ali se noče več premagovati: udari se po stegnu in se na glas zasmeje. Pa je bilo treba samo enemu začeti, da na mah sedita naša možakarja kakor dva pusta sredi vsega tega žlahtnega veselja.

— Le dobro se drži in trdo gledaj pred se! brižno pošepče Rinež. Naj se smejejo — bodo že nehali!

Toda že je ta prijazni škof z jabolki v rokah pri njima in ju gleda čisto od blizu.

— Torej bosta vzdržala? Na vekomaj amen? ju vpraša in kroti smeh.

— Bova, če Bog dá! se Hudnik trdno odreže.

Svetnik pa že kar ne more več.

— O ti seme, ti! vzklika in kar poskakuje, Ti seme, ti! To moram pa res tudi Gospodu pokazati!

— Ne, prosim gospod škof presvetli! ves prestrašen ugovarja Hudnik. Za takšno pa midva nisva! Če se hočete smejati vi drugi, nič hudega; ampak za naprej stvar ni! In za norčije tudi ne — midva imava za res!

— Saj to je, saj to je! se smeje svetnik, da mora sestiti na velik diamant za seboj in se mu dvoje jabolk zakotali kar po tleh. Kdo bi se vama drugače smejal, če bi ne imela za res!

In neprestano hihitajoč s svojimi tovariši nekaj šušlja.

Jezus! ti pa res menda špekulirajo, da bi naju spravili še naprej, vzdrhti Rinež. Zakaj, čeprav je od petega oddelka še naj-

bolj on rinil dalje, teh papežev, kraljev in cesarjev se je vsaj za hip le malo zbal.

— Tam bi bila ostala, kjer sva bila! To je vse od tvoje trme trmaste! sikne Hudnik.

— O, od moje? Umakniti si se moral, če ti je žal. Ampak jaz pravim, da ti ni treba biti. Kaj pa je bilo tam zadaj? Sama prst in voda, kakor da sva na zemlji! Pa oblečen sem bil tudi komaj bolje, nego kadar sem nosil na njivo. Ne, jaz sem že zadovoljen tako. Navzdol se boj lesti, navzgor nikoli! Tudi če prideva do samega Boga — ali sva midva kriva? Oni naj gledajo, ki so naju spravili naprej!

— Saj ne rečem, meni Hudnik že nekam bolj miren. Samo toliko ti povem, da se bom vsaj jaz domenka držal!

Zdaj so se svetniki dogovorili, in prijazni škof stopi naprej in jima bolj pomežikne, nego pove, ali bi ne marala kar ž njim...

— Ne, presvetli gospod škof! trdno odgovori Hudnik. S trojaki smo se domenili, da ostaneva pri njih in — — —

— Kristus! Pa se vendar ne boš s svetim Miklavžem prepiral! vztrepeta Rinež. In potem svetniku: — Presvetli gospod! Pusti naju vsaj še kak dan tu! Najprej se morava vendar malo razgledati. Človek naj se tudi boljšemu šele privadi, me je učila moja rajnka mati.

— Tudi prav, prikima svetnik. V kakih treh, štirih dneh torej?

— Recimo v petih.

Svetnik pokima in odide, da pove pajdašem.

In peti dan je nova selitev. Tu je pa že tako, da se tovariša še tretji dan bojita pogledati okrog sebe. Za te kovine, za ta les, za te tkanine in dragulje ni več človeških imen, in za barve in blišče bi bilo treba novih besed. Če rečeš, da kaj diši, ti nos pove — tu vonjaš še z mezincem na nogi. Kar duhaš, ni vonjava, ampak morda že okus. In kaj si povedal, če po človeški poveš, da slišiš glasove, ki jih svet ne pozna? Ali jih slišiš ali jih tipaš? In ali so to še zvoki ali pa so že slasti, ki jih zapopade samo čut, neznan umrjočemu telesu?

— Tu naju morajo zdaj pa prav zares pustiti! vzdihne Hudnik. Naj bo kakor hoče tam sprej — mnogo lepše ne more biti...

— Bog sam ve... Saj ni, da bi s pametjo še kaj opravil, se strese tudi Rinež. A potem naenkrat napravi z roko kretnjo okrog glave in tiše pristavi: Samo še kaj takega če bi imela... Tu je še bolj nerodno, ko še postrežniki niso brez...

— Kristelejson! Ali boš ti kdaj sit ali ne! Nehaj, boter, prosim te!

— Hm, če nama porečejo... skomizgne oni.

* * *

Pa tega jima vseeno niso rekli. Bog je le Bog... Še sveti Peter, ki je bil prišel spet enkrat pogledat, se je zbal, da bi bil radi norčavosti lahko okregan...

Pač pa je res, da se je našima junakoma že čez mesec dni zasvetil okrog glave tudi še svetniški obroč ali glorijska. Rinež v resnici kar ni mogel vzdržati več brez, pa se je nekega dne potožil svetemu Miklavžu, ki jima je izkazoval vedno enako naklonjenost.

— Naj bo! pravi svetnik. Samo, če bi prišel kdaj Gospod tod mimo, vaju prosim, da za toliko časa snameta!

No, tudi tega strahu nista doživela. In zato še danes sedita vsak na svojem stoličku in živita življenje, ki ni nič slabše od življenja drugih prvovrstnih svetnikov. Da, celo boljše je; zakaj nikoli ni bilo razglašeno njuno svetništvo, in nihče ju ne nadleguje s prošnjami za priprošnje.

Mi Tolmince pa zelo obžalujemo. Treba je le pomisliti, kaj bi pomenilo, če bi se moža s tolikanjo vztrajnostjo lotila — priprošnjištva. In kako bi se godilo na tem in na onem svetu pa šele meni, ki imam glavno zaslugo, da sem stvar odkril in javno temeljito pojasnil!

(Dalje prih.)

Kar sem zadnjič zapisal: Ali se povzobno izplača in "za kvečni namen" Jozeg

ANTON VODNIK:

MOGOČE ...

Mogoče

večer je od Boga poslan,

da preizkuša skrivnosti duše naše:

če ohranili v sebi smo pojoče

melodije davnih, davnih sanj...

merito!!

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

II. O pohlevnosti ali ponižnosti.

«Tone, ali imaš za res?»

(Zadnje besede Matičkovega Petra, ko mu je Ruscov Tone porinil nož med rebra.)

V prvi zgodbici smo pokazali, kam človeka privede nečednost trnoglavosti — tu bo govora o čednosti pohlevnosti, oziroma potrpežljivosti in njenih posledicah.

Junak je Janez Trpin, doma iz vasi P., pet ur hoda iz Tolmina v hribe.

Njegovo življenje na tem svetu seveda ni moglo biti drugačno, nego silno enostavno, saj mu je usoda poleg silne pohlevnosti natovorila tudi čednost neizmerne nedolžnosti; in to v toliki meri, da — — —

Sicer pa boste takoj videli.

Od zorne mladosti namreč je bil Janez veseli pastirček — občinski govedarček in ovčarček — pozimi v dolini, poleti na planini. Ko pa je vstopil v svoje dvajseto leto, je začel od podrejenih mu bikov in ovnov zahtevati modrosti, ki — — — Skratka: če ne bi bil prišel župan sam pogledat, kako vrši Janez svoje čedniške dolžnosti, bi bila vsa vas tisto leto ostala brez jančkov in telet...

No, ravno tiste dni je bil v Tolminu nabor. Gospodu zdravniku je sicer ugajalo Janezovo telo, ne pa tudi gospodu majorju Janezov obraz. Celo lastnoročno ga je po čelu potrkal, da vidi... Toda p.-čanski župan je toliko časa Janeza priporočal in prosil, dokler se ga niso naposled usmili. Župana namreč.

Janez ni bil levičar na rokah, a že prve dni se je izkazalo, da bo na nogah, ali najmanj, da sta mu nogi «zmešani», kakor je menil gospod narednik.

Gospod narednik mu je potem tudi pred vso kompanijo svečano razodel:

198 IVO ŠORLI: ZGODBE O KRŠČ. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

— Rekrut Trpin, jaz vam odrekam vsako pamet in vsak razum. Za ekserciranje niste in ne boste, a puško držite v rokah kakor metlo. Toda za to pa ste, za metlo; zato bo najbolje, če ostaneta lepo skupaj. Tudi nos imate, da ne mrdate ž njim, kakor drugi. Veste kaj, rekrut Trpin — prevzemite vi glavno skrb za lepoto tistih celic na koncu hodnika!

Razume se, da je naš Janez to povelje rad in točno izvrševal. Toda, oh kako naj bi bil tisto, ki mu ga je dobrohotni predstojnik naložil mesec dni pozneje?!

— Vi, rekrut Trpin! je namreč zavzdihnil. Vi ste res nesrečna prikazen! Ali je res ne poznate tiste besede, da pohujšanje sicer mora priti, a gorje mu, po katerem pride?

Poglejte: kadar vas ni zraven, pade komaj vsakih deset minut kaka debela — zraven vas cela kasarna ni drugega nego kvanta! Kdo je torej kriv, da se pohujšujejo posebno mladi rekruti? Vaša neumna sramežljivost! Trpin, recite tudi vi kakšno včasih, da bodo videli, kako ste se že utrdili! Ne slišim rad, da se tako govori, ko sem izobražen človek!

Pa je ubogi Janez enkrat res celo neko poskusil; a kaj ko reč ni imela ne nog ne glave, vrhu tega pa je drhal še zapazila, da je nesrečnež zraven še za vratom zardel... In obsula ga je sedaj s tako ploho nečistosti, da je moral zbežati...

Gospod narednik pa je mislil, da noče, in je postal zlohoten. Še potuho je dajal odslej nemarnežem, da so gromadili čim večje kupe nesnage okrog uboge žrtve.

Toda vsi navali na Janezovo potrpežljivost in pohlevnost so bili zaman. In celo še eno in že skoro neverjetno preskušnjo je prestal; izbruhnila je bila vojna, in uvedli so aprovizacijo in druge vrste čakanja. Pripovedovali so takrat plehek dovtip, da je tiste dni sveti Peter, videč vse to, podražil rajnkega Joba, češ: stavim, da bi zdaj še tebe izpodneslo, če bi bil doli. Job da je stavo sprejel, pa se šel borit za novi rekord; no, že čez tri dni se je vrnil, češ, stava ne velja: takrat ga je skušal Bog, zdaj ga je hotel hudič! Pa naj bi bila vzdržala dekleta, ki jih je po vrsti najemala ljubica Janezovega stotnika! Tudi vojaki niso, ki jih je stotnik pošiljal potem tja — drug za drugim so se javljali na fronto. Tu pokaže narednik na Janeza, in glej, ni jih prevaril nad!

Pa si je tako morda še glavo rešil. Zakaj sčasoma sta bila ostala z gospodom stotnikom sama od kompanije doma.

Vendar trpinu ni bilo usojeno živeti. Ko so postavljali za Rdeči križ visok mlaj, da bodo stremuhi plezali po klobase nanj, jih je moral iti obešat ravno naš Janez. Pa se mu je zvirtelo in je padel do smrti. Višine niso bile zanj, on ne zanje...

II.

A.

Zdaj pa takoj za njim na oni svet!

Janez že stoji na ravninici pred nebeškimi dyori. In tolikokrat mu mora pomigniti nam že znani sprejemavec, da se mu zazdi skoraj sumljiv. No, ko mu pogleda v lice, takoj spozna, da ni pomote.

— Celo eden boljše, če ne najboljše vrste se mi zdiš! Ravno zato stopi noter, da pogledajo še oni.

«Bogami! Saj je skoraj nimaš pege!» se zavzame notri tisti gospod, ki ga poznamo že od Hudnika, ko najde Janezovo stran. Kar v četrti oddelek pojdi — saj bi bil skoraj drugega vreden.

Pa imajo takoj križe ž njim, že ko ga preoblačijo. Kar obe roki drži od sebe, ko ga hočejo ogrniti v dragoceni plašč, in pred bisernimi sandali izmikava noge, da je že vse nestrpno. Tisti pastirski klobuk pa, seveda ves posut z dragulji, ki mu ga denejo na glavo, v spomin na njegov zemeljski poklic, takoj sname in ga drži v rokah.

Kako obotavljanje pa šele tam, ko prestopi prag svojega novega bivališča! Spremljevavec ga je nevoljen porinil kar čez in ga potem pustil, naj napravi, kar hoče. Pa se obrača sem, obrača tja, in po samih prstih stopa čim bolj vstran poti...

— No, ali ni kaj prav tu pri nas? ga nekoliko temnega obraza zapraša nadzornik, ki mu je prišel ravno naproti in vidi to mencanje.

— O, gospod, preveč lepo je — saj nisem vreden! ... zastoče rajnki Janez.

— Ali si vreden ali ne, to odločimo mi in ne ti! ga strogo zavrne nadzornik. Izvoli tu gori po ti poti in izberi si kraj, kjer želiš prebivati.

Janez uboga, a rajši bi bil, ne vem kje. In moj Bog, kaj bi si šele izbiral, saj je povsod le še lepše, ko naj bi bilo vendar vsaj malo manj...

Gleda, se umika, se odkriva, se priklanja, ne ve, ne kam, ne kako...

200 IVO ŠORLI: ZGODBE O KRŠČ. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

— No, kje bo? zasliši naenkrat spet nadzornikov glas za seboj, ko je že precej daleč gori proti sredi. Ali si si že izbral ali si nisi? Nimam preveč časa, veš!

— O, gospod, saj to vse ni nič zame. Usmili se me — kam bi jaz sirota v tolikem bogastvu! Reci ti! — kamor me deneš, bo dobro, predobro...

Svetnik ga dolgo gleda, pravzaprav meri od pete do glave, in potem z ostrim glasom pokaže tja proti vratom v — peti oddelek:

— Stopi tja skozi tista vrata, javi se tam nadzorniku in povej, da sem te jaz poslal! Bo že razumel, kak ptič si, čeprav takega tu še nismo videli!

Janez razume, da se je zameril, a kaj pomaga... Žalosten in potrpet se napoti proti odkazanim vratom in plaho stopi skozi.

Hvala Bogu, vendar malo manj bliščavine!... Ampak le hudo je še, le hudo! In tudi ta nadzornik stiska obrvi, ko mu pove, odkod prihaja.

— Tega pa še ne! Oglej si no, in pridi mi potem povedat, ali smo vsaj mi zate! pravi s trdim glasom in ga hoče pustiti kar sredi poti.

— Čakajte no, gospod! zajavka Janez in sam pokaže proti vratom v šesti oddelek. Če je tam kaj manj lepo, bi prosil —

— Zgodi se tvoja volja! se zasmije svetnik in se ubogemu Janezu do tal prikloni.

In kakor nekoč z rajnkima Hudnikom in Rinežem navzgor, tako gre zdaj z našim Janezom skoro bliskoma navzdol: še tisti dan jo je srečno primahal v deseti oddelek! Kar skozi je šlo, kakor da si ogleduje kak muzej...

— Ti si pa brihtna firma! ga pozdravi desetnjaški nadzornik, ki mu je bil ravno nebeščan iz devetega oddelka pritekkel poročat o «novi pridobitvi». Upajmo, da se vsaj tukaj ustanoviš! Zakaj drugače bi res prišli v nekako zadrego s teboj. V nebesih biti, pa nezadovoljen — menda boš še ti razumel, da je stvar malo čudna! Svarim te torej!

I, moj Bog, saj res ni dvoma, da je ta oddelek proti četrtemu skoraj kakor hlev proti cerkvi... Toda, oh!... tako pa le še ni, da bi se človek res upal stopiti... In da bi... oh, saj sam ne ve, kaj bi rekel...

Žalosten in sam tava Janez okrog in izbira in izbira, išče in išče... Že se mu zazdi, da bi se tisti hribec prav tam ob robu nekako prilegal; pa kaj, ko so še tam vse poti posute s tako

belim peskom, kakor da je iz srebra, trava kakor žamet, drevesa tako počesana, kakor kakšne gospodične.

— No, ali bo ali ne bo? naenkrat začuje strogi nadzornikov glas za seboj.

— Bi že bilo, zajeclja Janez. Ali, gospod, če bi smel, bi te vendar nečesa prosil... Ali bi mi ne mogel napraviti take hiše, kakor so doli pri nas?...

Svetnik ga gleda, se ozre potem v tistega devetnjaka, ki ga je že prvič spremljal, in zmaja z glavo.

— Že vidim, da ni mogoče ž njim! pravi. A na to vendar malo bolj prijazno Janezu: Prijatelj! Navzgor si lahko vsega želiš, in vsak še je bil doslej uslišan — prošenj in želja navzdol pa res ne moremo in nočemo vpoštevati! Saj če bi bilo po tvojem, bi nam naša nebesa izpremenili kar v kake rovtarske grape ali celo v kako kraško puščavo!

Tu začne spremljevalec naenkrat z veliko živahnostjo siliti v svetnika. Ker govorita preveč tiho, Janez ne razume, kaj bo, a da nič dobrega, mu kažejo devetnjakove zlokobne oči...

Ko oni umolkne, gleda svetnik dlje časa mračno pred se. Potem naenkrat odločno prikima in zamrmra:

— Menda res ni druge pomoči!

Janezu pa strogo in trdo, pokazavši z roko proti — izhodu:

— Stopaj, Janez Trpin!

Janezu se nehote sproži noga v vojaški korak. Kakor da ga žene patrolja... A kam ga tirajo, za božjo voljo? Ven — iz nebes?!...

Ko dospejo do vrat, se nehote ustavi. Toda trd devetnjakov sunek v hrbet, in Janez zleti čez prag. In predno se zave, ga moža že držita vsak pod eno pazduho, ga dvigneta v zrak in letita ž njim v brezkončnem praznem prostoru v poševni črti niže in niže, dokler se ne prikaže globoko tam doli meglena pokrajina, dolga in prostrana in kar nekako v zraku viseča.

Bližajo se in bližajo in so že čisto blizu, a pokrajina je še vedno nejasna in zabrisana. In ko se spustijo na njo, in se noga dotakne tal, je kakor da si stopil na meglo...

— Tako! pravi nadzornik, ko sta ga izpustila, z zelo slovesnim in zelo resnobnim, skoro žalostnim glasom. Janez Trpin — to so vice, v vicah si! Nisi jih zaslužil na zemlji, zaslužil si si jih v nebesih — sam veš, kako! Janez Trpin! Sursum corda! so ti peli že v cerkvi — dvigaj, navzgor obračaj vsaj zdaj svoje srce! Zakaj

202 IVO ŠORLI: ZGODBE O KRŠČ. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

dokler ti ne bo kakor plamen gorelo in kvišku hrepenelo, nas ne dokliče, Janez Trpin!

Komaj pokima mu svetnik in se dvigne; za njim tudi spremljevalec. Ali ne vidita njegovih obupno dvigajočih rok, njegovih nemo prosečih oči? Zakaj da bi mogel kričati in rotiti — preveč so ga zadele strašne besede...

Tako stoji in gleda, ko sta se onadva že izgubila kakor dve pičici v zrak.

Tu se mu zazdi, da je začutil na licu čudno votel, mrtvaški puh in še bolj prestrašen se ozre. Toda samo ta brezkončno žalostna in pusta pokrajina vse naokrog — nikjer nobenega bivališča, nikjer žive duše...

In vendar... ali ni, kakor da se čim bolj oblikujejo po tem meglenem zraku nekake bele sence, ki begajo sem in tja, in da se napolnjuje vse ozračje s težkim, strašno žalostnim stokanjem?... Dà, zdaj razločuje že celo posamezne besede, čeprav so, kakor da so same iz senc: «Jojmene, jojmene, kako je to hudo!... O Bog, o Bog! kdaj bomo rešeni teh muk! O, mati, o sin, o brat, molite, molite, pomagajte, pomagajte! Jojmene, jojmene, kako je to žalostno in hudo!»

Tu pa se Janez ne more več premagati. Šment vendar — povsod samo tarnanje in nezadovoljnost, na svetu in tu!

— I, kaj bo neki tako žalostno in hudo? se nevoljno oglasi. Potrpeti je treba nekoliko! In nekoliko hudine tudi nikomur ne škoduje! Le tako lahko pokažeš pravi strah božji!...

Tu se zgodi nekaj, da se Janez naenkrat spomni tistega dogodka iz življenja, ko je nekoč nenadoma zagledal na kraju jezera utopljenca, in kako so ga hodile gledat ribe s svojimi velikimi, okroglimi očmi... Ravno tako so se zdaj na ta njegov vzklik ustavile vse sence okrog njega, iz svojih votlin nekoliko časa osuple strmele vanj, potem pa se v hipu kakor jata pošasti razpršile na vse strani...

Janeza je streslo mrzlo po hrbtu. Kakor bi se hotel ogreti, je nehote stopil dva koraka naprej. A že se je presenečen ustavil: tla so bila ostra in kamenita, noge pa — bose.

— Hm, nič ne de! je skomizgnil Janez. Samo, da so tla prava!

Dà, tla so bila, hvala Bogu, res prava! Če bi človek imel še poštene lesene in dobro podkovane coklje pod sabo, to bi hreščalo in se mlelo... Tako pa res skoraj malo preveč reže — ac!

Toda Janez jo vseeno krepko maha na prvi hrib nad seboj. In ko se spotoma ozira, se mu zazdi pokrajina celo vedno bolj domača... Kakor na Tolminskem strmine in kotline... Samo da niso tako lepo zelene in da ni tistih bistrih potokov in rek. — Hm, res tako-le bolj po kraševsko je vse napravljeno, a tudi to nič ne de: glavna stvar, — in to reče še enkrat! — so poštene trde in trdne poti, resnična tla pod nogami!

Sploh, če bi ga oni tam gori tudi pozabili — — — No, bolje, da človek molči, ampak taka reč bi tudi ne bila...

In Janez Trpin gleda z grebena, kamor je zdaj dospel, ali bi ne zapazil kje debelejšega drevesa... Mogoče bi si le iztesal, magari s kamenjem, nekake lesene podplate in jih navezal na kak način na noge... Časa ima dovolj, in za ta bolj in bolj megleni želodec ni videti, da bo treba skrbeti... (Dalje prihodnjič.)

STANO KOSOVEL:

VIZIJA.

Veter buči, veter buči,
mojemu srcu pokoja ni.

Vitez brzi, vitez brzi,
v svojem naročju princeso drži,

jaha — razjaha: in drzno-plah
nese ugrabljenko v mrzlih rokah

v šumo globoko. Božja skrivnost!
Mislim, zavem se: iskana mladost...

Veter buči, veter buči,
mojemu srcu pokoja ni.

*se meter naj bo vredenji. fives pa jasno v pepo spominjs na Erd
Lend: i*

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

B.

Tako se niti ne razveseli, ko zagleda nekega dne, ali kaj je bilo — saj je vedno vse enako — da se spuščata dve svetli osebi niže in niže nad pokrajino.

Janez Trpin se že spet ukvarja s svojimi podplati. Da z lesenimi — brez le enega poštenega drevesa in še brez orodja — ne bo nič, je že davno izprevidel; lotil se je torej dveh primernih skrilj in poskuša izdolbsti par lukenj vanje.

Dela se, da onih dveh ne vidi — posebno devetnjakov poset mu je čez vse neprijeten... Tako pogleda šele, ko ga nekdo potrepnje po ramenu...

— No, Janez Trpin, začne svetnik nekako od strani. Ali imaš kako željo? Prišla sva pogledat...

— Da, gospod, pogumno odgovori Janez. Poti so tod tako nebeško drčave in strme — par dobrih lesenih cokelj mi daj! Pa s pravimi žebliji, kropenskimi ali pa lokovškimi! Saj vidiš, kako se mučim, pa še nič ne bo!

— Janez Trpin! zakriči svetnik in stopi trdo predenj. To je že preveč, kar ti počenjaš! Ti imaš tu hrepeneti, — hre-pe-ne-ti! ali razumeš? A hrepeneti po nebeškem veselju, ne po lesenih cokljah, osel! Toda že se premaga in povzame s prijaznim glasom: Poslušaj me, nesrečnik! Kakor v nebesih hočeš-nočeš moraš biti zadovoljen, tako tu ne smeš biti! Res ne vem, kaj še počnemo s tabo, če te kmalu pamet ne sreča! Saj bi rekel, da se je tepec naravnost odebelil! se svetnik na novo razhudi in pokaže Janeza spremljeavcu.

— I, zrak je dober! se Janez kakor opravičuje.

— Zrak je dober! O, ta je pa imenitna! se zagrohoče spremljeavec. Ti, jaz bi vedel za kraje, kjer je zrak malo manj «dober»!...

In že spet sili z nečim v svetnika, ki je sklonil glavo malo na njegovo stran in posluša. Toda naenkrat živahno zakrili z rokami in strese z glavo:

— Ne, ne, za božjo voljo! Tega pa vendar ni zaslužil! In stvar je sploh nemogoča, naravnost brez precedenc! Ne, to pa res ne!

— Ni zaslužil? Še hujše je zaslužil! glasno vzkipi devetnjak. Toliko sitnosti nam ni še nihče prizadel! Pa saj ne pravim, da naj bo za vedno. Dva, tri dni, največ osem — toliko da takorekoč dozori... Boš le videl, kako bo potem vriskal tam gori! In tudi ni treba, da kam prav globoko noter — tja zadaj kar za prag, v deseti oddelek, da bo takoj pri roki, ko bo imel dovolj... Ampak brez tega res nič ne opravimo, verjemi mi! Ali ga hočeš poslati morda nazaj na svet? Ceste ti pojde pometat, če ne hujšega, ali pa v vrsto stat!

— Jezes, jezes, pa če bi prišlo na dan!... se še vedno brani svetnik.

— Veš kaj — na dan ima že tako dovolj priti! Kaj je to pravilno, da je tu? se oni hudobno nakremži.

Svetnik še nekoliko časa premišljuje, potem se odloči.

— Res je ni druge poti! pokima in pomigne spremljevalcu, da primeta Janeza spet vsak za svoje rame.

Nesrečnež je zdaj že razumel, kaka mu prede. Ali se je torej zato vse življenje bal greha in pekla, da pride zdaj po okolišu tja? In ali je pravično, da...

Toda nebeščana ga nič več ne poslušata in že letita ž njim skoro strmo navzdol proti črni planjavi z enim samim hribcem, sredi katerega reži široka odprtina kakor kak predor. Iž nje se vali čuden, žveplenorumen dim...

Nebeščana spustita Janeza precej daleč proč na tla — sama obvisita kar v zraku.

— Ni ti treba šele praviti, kam moraš, reče zdaj svetnik silno resno, a tudi silno naglo. Sicer pa si sam slišal, da bo le za nekaj dni. Ne dvomim namreč, da ti bo vsaj to zdravilo pomagalo. Z Bogom zdaj — čim prej se vidimo spet!

Janez hoče govoriti, prositi, če treba tuliti, toda onadva sta se z vso močjo pognala v zrak in jo režeta, režeta, da se kar kadi za njima...

Tu tik za njim strašno zabrlizga, da se Janez ves zlene. In že se prekopicuje sem proti njemu črna prikazen: roke na tla, noge v zrak, pa spet na roke — kakor kolobar.

Janez se hoče prekrižati, izustiti sveto ime, a glej — ne more. Zdaj je črni peklenšček pri njem in se vzravna. Pa ga le debelo gleda.

— Kaj? Ti da si za nas? se začudi.

— Da... menda... Iz vic so me poslali sem. Pa le za par dni, več. In v deseti, najboljši oddelek, da me denite! se podviza Janez.

— Iz vic da so te poslali? Čudno, prečudno! strmi oni še vedno. In samo «za par dni»?... Res ne razumem... Toda to naposled ni moja reč! Na obrazu ti vidim zapisano «deseti oddelek» — več me ne briga.

Pa ga peklenšček že drži okrog pasu, napravi en sam skok do jame, švigne kakor strela skozi vhod in ves ta žvepleni dim in — Janez stoji sredi pokrajine, tako neznansko žalostne in gole, da bi še misliti ne bil mogel take... Pa le mrgoli po vseh brdih in dolinah na tisoče in tisoče ljudi, koplje zemljo, jo prepeljuje, tolče kamenje, se zgublja v rove, se vsipa tam spet iz njih, plavi hlode, obrača stroje, dela, dela...

— Kaj praviš, a? vpraša skoro z nekim ponosom hudič.

— I, no, ravno preveč lepo ni...

— Kaj? Naš industrijalni oddelek da ni lep? Prijatelj, če boš kdaj kaj utegnil, napravi to urico hoda tja do onega hriba, od koder se vidi v deveti oddelek — tam boš videl, kaj je pekel! O nadaljnih oddelkih niti ne govorim! Kar lepo molči in zadovoljen bodi, da si prišel tu sem, kamor pravzaprav niti ne spadaš! Kaj si bil morda veleposestnik ali lastnik kakega rudokopa? No, vidiš! Zašel si med samo tako imenitno — in vrag me: zdi se mi, da navzlic vsemu le nekako protežirano — gospodo, in ta te bo še grdo gledala, če te pomešam med njo...

Tu se hudič za hip zamisli. Potem živahno povzame:

— Pravzaprav dà... zate bi bilo še najbolje, da te namestim posebej. Kaj če bi ti odločil kos zemlje, ki bi jo ti sam obdeloval in živel od nje? Hočeš? Ne vem zakaj, a ugajaš mi in prav veseli me, da si prišel ravno pod mene. Zakaj toliko ti že rečem, da bi bil zamañ iskal se koga tu doli, ki bi bil tako mehkega srca in prijaznih manir, kakor sem jaz, ki so me zato — saj sem že rekel, da stvar ni brez neke čudne obzirnosti do teh baronov in magnatov — tudi tu sem postavili... Sem pač tak, da nikoli ne morem poriniti komu vil čez prst globoko v meso. Zato se le mene drži, prijatelj — ne bo ti žal! Če namreč ostaneš, seveda... he, he...

262 ŠORLI: ZGODBE O KRŠČAN. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH

— O, pa ne ostanem! Za ves svet ne! razburjeno vzklikne Janez, ki ga vse hudičeve besede niso mogle premamiti. Že v dveh dneh, že jutri pridejo pome!

— Bomo videli! skomizgne hudič, pa se ne ve, ali dvomi ali preti...

* * *

Drugi dan na vse zgodaj prihiti desetnjaški nadzornik v nebesih k včerajšnjemu spremljevalcu in ga ves zasopljen zagradi za rokav:

— Prosim te, pojdi takoj po Trpina! Jaz ne morem, ker bi bilo čudno videti, da grem vsak dan z doma — pojdi ti in pripelji ga takoj gori, če je še čas! Naj potem godrnja in počne, kar hoče — samo da bi že prekasno ne bilo! Tak formalen pogrešek, tako oslarijo napraviti — ti si kriv!

— Formalen pogrešek? Kak formalen pogrešek?

— Ne izprašuj, ampak teci! Ali si pozabil, da ne more nihče nazaj, če ga enkrat v peklu ožigosajo?

— Jej, saj res! vzklikne devetnjak in že dirja proti izhodu. Nestrpno ga pričakuje svetnik...

Toda, o, kako mu odleže, ko se oni naposled povrne in se glasno smeji!

— Kaj je? Kako si opravil? vzklikne.

— Kako sem opravil? Nič! Saj niti ni hotel več z menoj!

— Kaaj?

— Zadovoljen je! Že spet zadovoljen!! Pravi, naj ga pri miru pustimo. S paznikom da sta že največja prijatelja — moreš si misliti, kako je peklenšček vse strune napel, da ga pridrži! — hišica da je že skoro končana, sam paznik mu pomaga, in najboljši kos sveta da je dobil. Že zunaj v svetu, da se je včasih spomnil, kako lepo bi bilo, če bi imel kaj svojega — «rojen kmetovalec!» mu pravi hudič.

— In žig?

— Sredi čela! Paznik mi je rekel, da je davi kar sam prosil zanj!

(Dalje prihodnjič.)

Saj mislite pet zantov - Ja bi tako le kaj mogel imel

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

III. zgodba: O požrešnosti ali samogoltnosti.

Kdor nima na svetu nikoli dovolj,
še sit je le lačen, oblečen le gol.
(Iz narodne poskočnice.)

Ta zgodba in naslednja o zmernosti se vršita in dovršita samo na tem svetu; zakaj to sta zgolj želodčni čednosti, oziroma nečednosti, in kjer je odklenkalo njemu, je odpelo tudi njima.

Dovolj bo pa tudi že to življenje, da pokažemo njiju slabe, oziroma dobre sadove.

* * *

Junak te povestice je Jakob Lah, rojen leta 1875. v O. na Tolminskem, živeč pa že od svojega dvajsetega leta v šumnem Trstu. Tam se je bil tudi toliko obrusil, da ga je vzel bogati baron Zucco za prvega strežaja, pa mu po smrti zapustil lep kapital, češ, da naj ž njim v miru in zadovoljnosti ter brez vseh skrbi živi.

Ta ukaz je nameraval naš Jakob točno in dobesedno ubogati. Ker ni bil sam zmožen, si je dal natančno izračunati, koliko sme na leto, mesec in dan potrošiti človek, ki šteje danes šestintrideset let, ima toliko in toliko denarja po toliko in toliko od sto v banki in bo živel do osemdesetega leta — natančno do osemdesetega leta! Potem se je obrnil še na posebnega veščaka — suhega, v petem nadstropju stanujočega učenjaka — ki je vedel ne samo, koliko kalorij je treba za življenje človeku z desetimi, dvajsetimi in nadaljnimi leti, ampak tudi, koliko je treba na dan použiti mesa, jajec, sočivja, kruha, sladkorja, da dobiš vase toliko in toliko dušika, beljakovine in ne vem še kakšnih kemičnih snovi.

Ko je bilo izračunjeno in na izrečno Jakobovo zahtevo s tremi pomnoženo tudi to in ko je na podlagi obeh teh veščških izvidov, s tretjim izvedencem, ki je bil pa čisto navaden krčmar, sestavil še jedilni list za ves mesec naprej, je stopil v banko, dvignil prvi mesečni obrok, ga razdelil na trideset kupčkov, in začel živeti.

No, z vsem se je bil sporazumel, celo s svojim teoretičnim želodcem — samo s praktičnim, ali recimo rajši: s svojim gol-tancem se ni bil. Zakaj Jakob je bil vaje dobro, celo zelo dobro živeti; saj je bil pri starem baronu pravzaprav on gospodar. In tako se je dogodilo, da se že prvi dan ob dveh popoldne računi niso več ujemale... Za večerjo si je moral vzeti že kupček za naslednji dan... In naslednji dan je šel po grlu že četrti kupček.

«Oho! kar za polovico smo se torej urezali vsi štirje učenjaki skupaj! je spoznal Jakob, in čudno ga je spreletelo.

Toda stoj! — ali se ni pravzaprav urezal rajnki baron?... Kaj se to pravi: «brez skrbi živeti», če imaš že drugi dan take skrbi?...

Celo k odvetniku je stopil. «Hm»... je rekel ta. «Stvar je odvisna od razlage... Če pustimo poudarek na vsoti, ki jo je vam rajnki zapustil, je smatrati opazko o «brezskrbnem življenju» seveda samo za privesek. Če pa vržemo naglas na baronov namen, to je, da vam zagotovi brezskrbno življenje, določena vsota pač ne zadostuje — — — Skratka: sigurna ta reč ni, toda ravno tako ni izključeno — — — Če hočete, poskusiva že lahko — — —»

Ne! Ta bratovščina Jakobu ni dišala. Čemu pa je treba, da živi naposled ravno osemdeset let? Zakaj: od šestintridesetega do osemdesetega jih je štiriinštirideset; ker je denarja samo za polovico, skrčimo tudi življenje na polovico!... Šestintrideset in dvaindvajset jih je osemindvajset, torej skoraj šestdeset let... Dovolj bo! Vsekakor rajši dvaindvajset let življenja, nego štiriinštirideset stradanja!

Toda tudi ta žrtev še ni bila dovolj... Prvega prihodnjega se je pokazalo, da bo treba leči v grob s petdesetim, prvega naslednjega že s petinštiridesetim letom. Do takrat pa bo držalo, prav gotovo da bo, naj pride, kar hoče: zdaj šele je bil napravljen res pravi račun!

Toda prišlo je nekaj, s čemer niti naš preoprezni Jakob ni računal: vojna! In ta je prečrtala vse te tako skrbno sestavljene številke. O, ne zaradi draginje! Ta prvič skraja niti tako huda ni bila, njo samo na sebi je bil že postavil v svoj zadnji račun. Ne to — tisti strašni glas je bil, ki je šel od ust do ust: «Denar bo ob veljavo!»...

Potem pa le ven iz kase ž njim, dokler je še za kaj! Res, kakor da mu je še ljub ta glas — tako je zdaj Jakob divjal. Še sreča, da je poslušal tudi nasvet svojega prijatelja gostilni-

čarja in si nabavil veliko zalogo živil! To je potem potrojil, ko je prišel še en glas: «Država bo pobrala, če prej ne, po vojni, toliko od sto!» Hudič, meni že ne! se je zaklel Jakob in divjal dalje, kakor da bi imela vojna že jutri končati.

Toda, kakor da še in še ni bilo dovolj, napoči doba vojaških naborov, ali, kakor so rekli, «pregledov»! Tudi Jakob mora seveda tja. O, pa bi si bil kar samemu sebi roko stiskal: Čim porine skozi vrata svoje ogromno telo, je že zopet zunaj! «Pretežak!» Juhuhu! Zdaj pa le «pregledujte»! In ker ga kličejo že skoraj vsak teden, se tudi vsak teden na novo pretehta. In če bi opazil, da mu manjka od zadnjič le deka, že zalaga, da jih je prihodnjič vsaj pet čez.

No, pa ga začnejo prijatelji svariti od vseh strani: «Jakob, ne žri tako! Draginja bo še večja, robe vedno manj! Kaj bo potem s teboj, ki stradati nisi vajen in ne znaš?!» A Jakob samo: «Prvo je glava, prijatelji! Meni jo je rešil doslej še samo trebuh. Zato bova skrbela ž njo zanj, dokler bo nama le količkaj mogoče. Enkrat bo pa tudi vojne konec!»

Pa je prej njega. To se pravi: njegovega denarja in njegovih zalog. Samo še od kredita je živel še nekaj časa, sleparskega kredita: kdo bi možu s takim trebuhom ne verjel? Toda tudi ta boben poje le, dokler je napet... Kakor pa ne vemo, ali je bil prej hrast ali želod, tudi ne vemo, ali je prej umanjkal Jakobov trebuh ali njegov kredit — nekega dne sta oba izplahnila...

(Dalje prihodnjič.)

ALOJZ GRADNIK:

VEČER JE, VEČER . . .

Večer je, večer, tihi mrak,
tihé besede, tih korak
in srca naju v tihi sreči
medlita ko dve plahi sveči.

Večer je, večer, zdaj bo noč,
ne hodi še, ne hodi proč
in sveče svoje ne ugasi,
umrla sama bo počasi.

Večer je, večer, ah nocoj
ne bodi več z menoj, pokoj!
ko bom ležala v kamri črni,
takrät se zopet k meni vrni.

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

Toda to je grozno! Jakob in — lačen! Dirja sem, dirja tja, prosi tu, roti tam —. «Obžalujemo — še sami nimamo!» In niti podpore nikake! In za nameček še — nov «pregled!»

«O, dobrodošli! Domovina torej ni čakala zaman!» se zareži polkovnik in ga zapiše...

Jakob — vojak! Celo vojak-vojščak?! Nikoli! Poreče, naj ga pošljejo v kak magacin, v kako mesarijo, pekarijo — on da je v civilu trgovec, prekupčevavec, kaj vem še kaj!

Ne vzamejo mu vsake nade, a najprej da se mora naučiti vsaj salutirati. Ko zna to, mu prinesejo puško. Jakob zboli, a tako nerodno, da mu zdravnik napiše recept na tri dni zapora. Šele po potrebnem pouku se upa spet potožiti, pa sme res tri tedne ležati in dobi potem «lažjo službo».

Zdaj ima vsaj nekaj prostega časa. In ga ne izgublja... Ne-prestano brede po mestu in okolici ter iztika, kje imajo še kaj tega, kje še kaj onega. «In imajo, hudiči!» tiho kolne. «Še vsega imajo: gnjati, izvrstnih klobas, jajec, vkuhanega sadja — kdo bi naštel! — čeprav je treba že tvojega nosu, da izvohaš! Ali kaj ti bo nos, če revež nimaš bora v žepu! O, Jakob, Jakob moj, kam sva prišla! Naposled so le imeli prav, če so te svarili! Kako življenje bi bilo zdaj, da si se prej zadovoljil z devetdesetimi kilami teže! Vse te dobrine tam zunaj bi bile naslada tvojemu telesu in ne samo duševna paša tvojim očem! —

Ali naš Jakob v tem hipu samo še sluti ne, da se bodo strnile ravno te poti v nekako predpotje njegove velike ceste navzgor. Naš Jakob namreč, skrit za grmom tam blizu, gleda ta hip v podčastniško kuhinjo svoje kompanije ter na tihem blagruje gospodo od dveh zvezd naprej. To je menaža, dà! Že, kolikor je predpisane, a kaj šele postranski priboljšek! O, da bi bil človek korporal! In lahko bi bil — zakaj bi ne bil? — samo če bi siromak ne stal tu zunaj tako praznih rok! Kdo mu danes še verjame, da je bil trgovec? Trgovec, ki sam golta te pomije za prostake, drugemu pa še viržinke ne privošči!...

388 ŠORLI: ZGODBE O KRŠČAN. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

V tem trenutku je videti gospod narednik zelo hud! Ves čas premetuje in suva tisto košaro, ki jo je ravno postavil vojak pred njega. In zdaj se odpro vrata in se sliši tudi njegov glas: «Dam mu petdeset kron, pa mi prinese malo trave! Ali ste vsi samo sleparji ali tudi osli? Vsak dan je huje! Kaj bomo živeli od samih konserv? Vrag jih vzemi!»

Jakob ne posluša dalje. Že je razumel, da bije zdaj njegova usodna, njegova velika ura. Naj se zgodi, kar se hoče: zdaj ali nikoli!

In že je pri vratih in stopi pogumno naprej.

— Gospod narednik, pokorno prosim: poskusite z menoj! Ljudje niso krivi: domačini so nezaupni, in tujec pri njih ničesar ne opravi. Jaz pa poznam skoraj vsakega po imenu, in oni poznajo mene — jaz bi za petdeset kron prinesel najmanj petkrat toliko!

Narednik ga gleda. Potem počasi prikima in pravi:

— Prav! Poskusimo torej enkrat z vami. Toda, pazite se, če ne bo res! Tu imate sto kron in lahko takoj odidete. Evo, kar to košaro vzemite!

— Za sto kron bo košara premajhna — z vozičkom grem! vzklikne Jakob.

Zakaj res je navdušen. Že da je postavil vso svojo usodo na eno karto, kakor se reče, a niti dvomi ne, da se mu bo posrečilo. Govoril bo, kakor da mu je jezik z medom namazan, prosil, obetal: naj ne gledajo za prvič niti na mero, niti na ceno; ako zadovolji danes stotnika — stotnika poreče! — mu je zagotovljena vsa dobava za častniško in podčastniško kuhinjo, in sami vedo, da erar pošteno plača dobro in slabo, vzame pa vse. In naj se nikar ne boje, da bi izdal, ako kje kaj vidi — domač človek je in jih ne bo prodajal tujcu. In če bodo rabili kaj: kako oproščenje, kako podporo, kar si bodi, naj se le nanj obrnejo — celo pri polkovniku ima besedo kot tak!

Proti poldnevu pripelje Jakob zvrhan voziček. In kakih stvari! Nekaterih že cele mesece niso več videli.

Naredniku kar oči gorijo. Stemnijo se mu šele, ko nenadoma vstopi stotnik v kuhinjo. Toda Jakob bi zavriskal veselja, da mu gre sreča kar sama skupaj. Zakaj razume se, da tudi stotnik pri tolikem pogledu ne more ostati hladan in da ga še najprej zanima, kdo je, ki je zbral tak zaklad. Pa se vsa reč na licu mesta izvrši na Jakobovo največjo korist: zagotovljena mu je vsa dobava in eno prvih mest v kuhinji...

Nadaljevanje se razume skoro samo po sebi. Kakor pradavni nečak enakega imena po svetopisemski, pleza naš Jakob po svoji lestvi više in više: od kompanijskega do nekakega bataljonskega in celo polkovnega dobavljača; potem dobi še obskrbo ene, kmalu druge in čez mesec dni še tretje bolnišnice. In ko končuje vojna, izračuni, da bo živel s samimi obrestmi ob približno sto kilogramih teže natančno stointrintrideset let, pa naj se vse še za 2000 % podraži!

Nekoliko ga je imelo, ko so začeli krone premenjavati v drugorodni papir. In tudi neke govorice, še bolj divje so se širile. A kmalu je spoznal, da take stvari trosijo in tudi nanje verjamejo samo boljseviki, ki niso pri čisti pameti ljudje.

In čeprav ni dosegel stotriintridesetih let, dosegel je svoj stotriintrideseti kilogram.

Pa ga že hoče pretehtati sveti Mihael, ko se veriga na tehtnici naenkrat utrga, in naš Jakob zleti v — — — —

Toda — ne! Zakaj rekli smo, da se ta povestica konča že na tem svetu. (Dalje prihodnjič.)

STANO KOSOVEL:

IDILICA.

Solnce se smeje
skozi razmrežene veje;
z drobno piščalko na paši vesel pastir
piska v večer.

Solnce se niža,
tiho se s čredico bliža
dómu pastir; in na čelu ovac zvonklja
košček srebra.

Solnce zapade,
v srcu zbudijo se náde...
Mesec zasveti — kam krene pastir tačas?
k ljubici v vas.

*Bodi ei —
dat: 14/7 921*

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XLI.

1921.

ŠTEVILKA 8.

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

IV.

O zmernosti ali varčnosti.

...a kdor iz pol lonca se do sit'ga najé,
naj še tist'ga razbije, iz piskra naj jé!

(Iz drugega dela poskočnice pod III.)

Junak te zgodbe je Miha Škrt (hm!), zgled neizmerne zmernosti in skromnosti, kar se tiče življenjskih potreb.

Rojenice so mu zapele v prelepem tolminskem trgu samem (Klajn-Paris, pr moj duš!), živi pa, ko začne ta historija, že tri leta v mestu P., glavni vojni luki takrat Avstro-ogrske monarhije. Z izredno marljivostjo si je znal priboriti na popolnoma pošten način skromno premoženje. Prodaja zelenjavo, sadje, jajca, dobiček spravlja v luknjo pod podom.

A ta dobiček sam ni nikoli tolik, da bi Miha Škrt imel, kar ima. Zmernost, zmernost njegova je, ki ga je napravila moža! Če reče kupovavka: «To zelje je zmrzlo, pojejte ga vi, če ste ne vem kdo!», naš Miha uboga, če je le res zmrzlo. Če reče: «To jajce je klopotec!», ga Miha res še na ušesu poskuša; a če je, ga položi na stran, da bo zanj. In če vrže vojak hruško ali jabolko na tla, Miha pobere, poljubi in spravi. Tako se polagoma nabere kosilo in večerja.

In če bi bili časi, kakor so bili, brez zapletljajev, bi se bilo izteklo Mihovo življenje. Še želodca bi si ne bil pokvaril! Zakaj,

če je dobival često res čez vse trde naloge želodec, vedno so bile kratke in predobro je vedel, da bi napravil gospodarju še uslugo, če bi si kako kljubovanje dovolil...

Pride pa vojna, in veliki čas «postavi» tudi na našega junaka «velike zahteve», kakor smo govorili takrat.

Najprej izda domača oblast postavo, da mora imeti vsak prebivavec za šest mesecev živeža, sicer da mora ven; mesto je namreč trdnjava, in sovražnik bi jo prišel lahko oblegat.

— No, to je res! Naše oblasti so pametne in skrbe za nas! si reče Miha, ki je bil tudi dober patrijot. In gre in nakupi, kolikor se mu zdi za šest mesecev primerno.

Drugi dan pride komisija. Naj pokaže zalogo! Miha pokaže.

— Vi nas ne razumete, gospod! se razhudi stotnik. Živež za šest mesecev pokažite, ki pravite, da ga imate!

— Pa to je živež za šest mesecev, prosim lepo!

— Kaj? Ali mislite z nami norce briti?

— Kako bi, gospod? Poglejte, tu sta najprej dve kili kave. Po pet zrn na dan: tridesetkrat pet je stopetdeset, krat šest je ravno osemsto — bo torej še veliko preveč, pa sem nalašč vzel nekaj čez. Potem je tu čez trideset kil moke — še pol je ne bom porabil. Potem — — —

— Pripravite svoje stvari — jutri greste! ga gospod osorno prekine. Prav čas je, da ga bomo z vami izgubljali!

— Pa, gospod, jaz res ne potrebam več! krikne Miha ves prestrašen. Vprašajte, kogar hočete, kako jaz živim — — —

— Ako živite od tega, potem ste skopuh; a skopuh in oderuh sta si brata. In oderuhov ne maramo po trdnjavih mestih. Z Bogom!

Na, zdaj imaš! In ravno, ko bi se bilo dalo tu kaj zaslužiti! In samo zato, ker tak cesarski pojedlač toliko pojé, da ne verjame, koliko manj je lahko drugemu dovolj! In kam naj gre?

Na to mu dajo odgovor drugi dan: ali na državne stroške v barake, ali na svoje, kamor ga volja.

Né, v barake že ne! Težko mu je zapraviti še tistih par grošev, ki jih ima; a v barakah, kjer bi jih ne mogel skriti, bi mu jih še ukradli. Zakaj tu ne pusti niti solda — če pride sovražnik, bi bilo po vsem! A je še to: ako se mu posreči, da zadene primeren kraj, ni izključeno, da začne lahko tudi tam kako kupčijo in zasluži vsaj za sproti.

Poskusimo kar s kraja, si reče Miha. Najprej z Ljubljano. Če tam ne bo nič, pojdemo lahko še vedno naprej.

No, prepolna je že bela Ljubljana ljudi, a ne samo navadnih, nego tudi takih, ki nič manj od Mihe ne mislijo, kako bi si kaj zaslužili. Kamor naš mož pogleda, je že kdo na poti. Tako hodi neprestano okrog in študira in špekulira, kam bi se vrnil.

Ali kar se prehrane tiče, je izredno zadovoljen. Koliko tega se na te karte dobi! Kam bi človek z vsem — polovica bo dovolj! Še dobro, da mu od doma niso dovolili vzeti ničesar s seboj, češ, da se iz trdnjave ne izvaža — kam bi bil zdaj še s tem!

Hodi torej na aprovizacijo in jemlje samo polovico tega, kar mu pripada, včasih še toliko ne. Toda kaj ga neki toliko gledajo in že tudi drug drugemu s prstom kažejo? Ali tudi tem kaj ni prav? Veseli naj bodo, da kdo kaj pusti — saj dovolj kričijo, kako stradajo in koliko je vsega premalo!

— Vi, gospod, pokažite svoje zaloge! se mu nekega dne nenadno prikaže med vrati uradni organ.

— Kake zaloge? Kje jih imam jaz zaloge?

— Le ne delajte kakih neumnosti, gospod! Kdor hodi na aprovizacijo samo za parado, mora biti dandanašnji vražje dobro pre-skrbljen! Drugi pa stradajo! Le ven z robo, drugače sami poiščemo!

— Kar poiščite! Hudiča boste našli, norci neumni!

Res ničesar ne najdejo, ali Mihi ni bolje. Zaradi trdovratnega skrivanja pretiranih zalog petsto kron globe! Radi razžaljenja uradnih organov v izvrševanju njih težke službe še dvesto!

Dobro sva začela, Miha! Še dve, tri take, pa sva suha! Ravno za Ljubljano si bil, res! se roga obsojenec domov grede samemu sebi in gre naravnost na oblast, da dobi potne liste za naprej.

Bolj ko je svoj, bolj se ga boj! Za Nemca se bom zapisal! preti Miha, ko se pelje proti nemškemu Gradcu.

Ali ljubljanska šola je pomagala! V Gradcu vse vzame, kar dajo na izkaznice, pa magari naj se dar božji usmradi!...

Toda, ko so mu nakopičili tega že toliko, da je res nevarnost, ne more gledati, kako gre v kyar. Ne, da bi začel lastno kupčijo, že davno nima več poguma: tako čudno zveržene so tiste postave o «maksimalnih cenah» in tako neusmiljeno zgrabijo člo-

454 ŠORLI: ZGODBE O KRŠČAN. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

veka za vrat, ki se proti njim pregreši, da bi bilo več nego neumnost, stati na mrazu in mučiti se cele tedne, da ti nekega dne ne samo zaslužek, ampak še tvoj denar kak birič požre. Toda, če bi spečal blago, ki si si ga odtrgal od lastnih ust in še za cene, ki si jih ti plačal, menda vendar ne bo prestopek?

Miha gre v kavarno, pa poprosi natakara, naj mu ga pošlje, če bi kdo hotel toliko in toliko takšnega in takšnega blaga.

In res pride že drugi dan k njemu tak gospod.

— Pa prav za takšne cene da daste vse to?

— Prav za takšne! potrdi Miha. Nobenega dobička ne iščem. Samo da se blago ne skazi, ko ga ne morem zmagati. V Ljubljani so me roparji obsodili, ker sem jemal le za svojo potrebo, pa sem se dal še tu zapeljati. Toda saj še prostora nimam toliko v ti čumnati.

— Hm, hm, tako, tako... mrmra gospod. Dovolite, da si vzamem od vsake sorte malo poskušnje s seboj. In kar z mano stopite, da se pomenimo na drugem mestu radi cen! Izvolite, prosim!

Možev glas je trd... In kaj pomeni to: «na drugem mestu»? ... Pa ne, da bi — — —

Žalibog da! Naravnost na magistrat se vodniku mudi...

In tam leži stvar vendar kar na dlani: med moko ravno šestdeset odstotkov mavca in druge nesnage; kavina primes zmleti hrošči, celo strupeni; v milu niti ne popolna dva procenta maščobe... In tako dalje in tako dalje: vse sama golju-fija!... Potem gospod tujec seveda lahko ponuja za take cene! Jezik za zobmi! Tisoč kron globe, kar se tiče te oblasti. Vrhu tega se spisi odstopijo najprej v Ljubljano radi onih «roparjev», aprovizijska komisija tu pa si pridržuje pravico zasledovanja radi natolcevanja, da ona prodaja tako blago. In «gospod trgovec z lastnimi cenami» pride nemudoma pod policijsko nadzorstvo!

Ko se naš Miha po vojni vrača domov, ima v žepu še tri krome begunske podpore, zato pa «razširjen želodec». Ne boste vi mene več! se je bil zaklel. «Kar daste, pojde noter, pa magari da z roko porivam!...»

(Dalje prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje).

V.

O čistosti — nečistosti.

Čistemu je vse čisto.

(Star izgovor.)

Kakor priznavamo zahtevo esteta, da naj v epiki pisec ne stopa sam v ospredje, si ne moremo kaj, da ne bi pred vstopom v to peto zgodbo izpregovorili dveh besed naravnost.

Nameravali smo namreč tudi tu, kakor drugod, napraviti najprej sliko, potem pa sosliko: napisati eno zgodbo o čistosti, drugo o nečistosti, čeprav smo zapazili že doslej, ne samo, kako čudno se — v ti nebeški, oziroma peklenški mavrici — ena čednost preliva v drugo čednost, nečednost v drugo nečednost, ampak tudi, kako ima vsaka teh belih sester še svojo črno sestro, če sestre ne, sestričino. Saj menda ravno zato je pot kreposti kakor rezilo ozka, ko se gnetejo od obeh strani ostri kremplji za stopali...

Še vse kočljivejša je reč okrog šeste zapovedi božje. Saj bi ne bila taka težkoča naslikati čisto devico — toliko fantazije človek že še ima! — na eno platno, na drugo pa prešušno razuzdanko. (Zakaj edino pri teh krepostih in nekrepostih ti je lahko tudi ženska tipičen primer!) Toda, kaj je čistost, kaj nečistost? Nič drugega nego beg pred in lov za — drugim spolom: nedolžnost spredaj, pohota zadaj!... Torej čistost in nečistost komaj nekaj metrov, često niti pet milimetrov narazen!... Kako potem in čemu slikati vsako posebe?...

Tako se nam je torej zmešalo vse skupaj v eno: čistost z nečistostjo, moški z žensko... In naslikali smo vse skupaj na eno platno pod dvoedini naslov.

Naposled smo še morali predreti demokratični princip, da naj bo naš junak iz pete ali vsaj četrte kurije. Zakaj glede na delikatnost predmeta je treba, da junak in junakovka izbirata izraze, s čimer človeka pa še dandanes oskrbi samo primerna izobrazba.

* * *

Naš novi junak je profesor in še doktor modroslovja po vrhu, doma iz D. na Tolminskem, kobariški okraj, nastavljen za suplenta na gimnaziji v Z., piše pa se za Hrabroslava Kozoroga, je lep človek in ima šestindvajset let.

Posebno značilno je zanj, da nosi v znanstvu ime seksualnega psihologa. Zakaj seksualni psiholog je navadno vse prej, nego seksualen, skoro nikoli psiholog. Vendar znanost je znanost, in osebe ne prihajajo v poštev.

Glavno polje Kozorogovemu delovanju je prašanje, oziroma zahteva, da mora biti moževo predzakonsko življenje enako ženskemu; razume se: oboje enako čisto, ali kakor pravi znanost: tako lepo «vzdržno». O tem predava dr. Hrabroslav vsaj enkrat na teden v «Splošnem domu», in počašča ga največ ženstvo. Hrabroslav stopi v dvorano, hiti na predavalni kateder, pogleda vse, ne vidi nobene, odpre rokopis in govori. Potem konča, se nekako prikloni in zbeži spet ven.

Poslušavstvo pa še sedi, kakor omamljeno. Nato počasi vstaja, se razhaja. A po dve in dve, tri in tri glave skupaj: Ali je ali ni? In če je, ali je res do konca? A če ni, zakaj potem, kakor da je, zakaj in — čemu? Posebno, ko je sicer res lep fant...

Lidiji Hmestalozi že celo ne da miru. Lidija Hmestalova je prišla od nekod s severa, ima sobico v desnem predmestju, obeduje pri «Zlati mizi». Nihče ne ve, od česa živi, kaj je. Samo da je sufražetka, pravi sama. Oblači se v nekako raševino, a vrag jo vzami, da je naravnost elegantna. In ne nosi niti srajce — ženske trde, moški verjamejo. Kako bi bilo sicer le tako vilinsko vitko in prožno to vilinsko vitko in prožno njeno telo? In skoro bi sufražetke same ne dopustile, da jim je tovarišica. — Zakaj pa ima tako nespametno velike in globoke oči, mehke kakor mehak siv baržun, usta tako sočna, da stokajo moški, če jih gledajo, zobe, kakor da se jim hoče same vroče mladeniške krvi, nosnice tako drhteče, kakor da le čakajo, kdaj bo treba zbežati pred njihovimi strastmi?!...

Tako stopi tisti dan Lidija Hmestalova s stranske poti v glavni drevored mestnega loga pred Hrabroslava Kozoroga, ki prihaja zdaj že osmi majski dan sem, da premišljuje...

- Dober dan, gospod doktor! Vi me poznate, kaj ne?
- Poznam vas, gospodična, zajecija Hrabroslav.
- Potem nima smisla, da se predstavljava. Saj vas ne motim?
- O!...

— Prav! Potem tudi dolgih uvodov ni treba! Ali vi iskreno mislite, kar govorite? Glede zahteve namreč, da naj moški pred zakonom ravno tako vzdržno živi, kakor katera izmed nas? Ali mislite, da je to prvič možno, drugič zdravo, tretjič potrebno, četrtič koristno?

Hrabroslav dolgo ne najde besede. Zardeva, ongavi z rokami, premika ustnice. Naposled spozna, česa si je dolžan in skoraj sunkoma:

— Pa to sem vendar že opetovano dokazal... točko za točko...

— Teoretično dà; celo jako dobro. Toda jaz bi rada vedela, kako je v praksi z vami?

— V... v pr... praksi?...

Hrabroslav lastnim ušesom ne verjame. Pa tudi, če bi verjel, kaj naj bi...?

— V praksi, dà! mirno pritrdi gospodična Lidija. Namreč, ali vse te nauke vi sami tudi v življenju izvajate? Ne razumem, zakaj se vam zdi moje prašanje tako čudno. Ako javno razpravljate o teh stvareh, morate biti vendar pripravljeni, da tudi v ožji družbi govorite o njih. In da seveda odgovorite, ako vas kdo vpraša, ali se vam zdijo tudi dejanjsko izvedljive. Saj niste videti... Čakajte, no, in dovolite, da si vas malo od bliže ogledam!

Zavila sta bila že spet na eno stranskih poti in daleč okrog ni nikoga. Lidija se ustavi, prime z levico spremljevalca za podbradek in mu privzdigne glavo, mu položi desnico na čelo, tako da so ji prsti med njegovimi lasmi, in mu gleda v oči. In on se je nehote zazrl v njene, vidi podrhtavanje njenega krasnega nosu, čuti sapo njenih žgočih ustnic, opazi tudi, kako vstaja in pada njena halja tik pred njim, da se včasih skoro dotakne njegovih prsi...

Vloga egiptovskega Jožefa — o, kako vražja vloga! Človek jo z neko dostojnostjo igra edino, če mu je zapeljivka antipatična... Gospodična Lidija pa našemu Hrabroslavu ni bila antipatična, in prav moral se je v gospodu seksualnem psihologu izvršiti kemični proces: psihologija se je združila z vonjem Lidijinega svežega telesa v...

Toda ne! Že zato ne, ker je naš naslov morda celo nezrelo mladino zapeljal, da pričakuje česa od nas... Pojdi v kino, Ofe-lija!... Skratka: gospod Hrabroslav je omahoval in že omahnil, ko se mu gospodična Lidija naenkrat izvije in se veselo zasmije.

— Oha, prijatelj! Ali vidite zdaj, da je bila vaša teorija samo teoretična? Drugo bi bilo, dokler ste povešali oči, gledali v tla in pred izkušnjo bežali — drugo, ko si vas je izkušnja poiskala. Pa ste sami krivi — zakaj ste jo hodili izzivat?! Zakaj vedite, da sem jaz izkušnja sama, in sem samo zato prišla po vas! In ker imam poguma, da tudi storim, kar druge samo mislijo in si žele, in da kar storim, tudi povem, naj vas podučim, da izkušnje nič tako ne mika, kakor preveč bela ali pa popolnoma črna barva... Moški, ki nima ne enega ne drugega glasu, bo imel najbrže mir pred njo... Če recimo samo črhnem, kako ste slabi, pa izgubite vso svojo zanimivost, in vaša predavanja bodo kmalu prazna...

— Toda, kaj niste intelektuala, kaj niste...

— Sufražetka? Ševeda sem, a bolj za kratek čas. In zraven tega še vedno precej brihtna ženska, ki ve, kaj je in kaj ni...

A že spretno in taktno, da človek med tem lahko premaga osramočenost in zadrego, obrne pogovor na druge stvari. In se že pred mestom posloviti od njega.

— Bolje je, da vas ne vidijo z menoj, se mu nasmehne. Prišli bi lahko ob svoj beli glas... Ako še mislite, da bi nadaljevali svoja predavanja... So namreč nekateri v mestu, ki bi rekli: «Aj, tak svetnik je torej doktor Hrabroslav — z Lidijo se izprehaja!...»

No, Hrabroslava je vse to globoko pretreslo. Prvič: Torej je res še samega sebe le varal, in zato še druge zraven?... Torej je instinktivno le iz strahopetnosti bežal pred svetom in njegovim veseljem? In niti ne iz kakih višjih, res z njegovo naravo spojenih razlogov, nego samo, da v sebi samem podpre in dokaže tako in tako teorijo... Drugič: Kaj je Lidija hotela reči z zadnjimi svojimi besedami?...

Pa mu je sama, in sicer jasno in bistro povedala, ko je v njeni sobici pokleknil pred njo in jo zaprosil, da mu bodi družica, ker brež nje ne more več živeti...

Ne, on ni mogel, ni hotel več nazaj! «Bodi, kakoršna hočeš in naj je bila tvoja preteklost, kakoršna hoče — samo da boš moja odslej!...»

In je njegova teorija za enotno moralo dosegla popolen polom. Zakaj Lidiji je bilo na tem, da je ostal prav do dneva svoje poroke vzdržan in čist...

(Dalje prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje).

VI.

O usmiljenosti ali dobrotljivosti.

Križ-kraž — kralj Matjaž,
več ko daš — več imaš.
(Otročja pesem.)

Junak te otožne zgodbe — ah, saj je usmiljenost sama bolj otožna čednost! — naš novi junak je Jernej Vesel, doma iz sela J. na Tolminskem, cerkljanski okraj, 26 let star, katoliške vere, zdaj ko začnemo še nekaznovan, brez imetka, samskega stanu, fakir v Trstu.

Sin revnih, a poštenih staršev — nikoli se jim ni ponudila prilika, da bi bili drugače — je živel do svojega šestnajstega leta doma in pasel ovčice, potem mu je vzel k sebi Bog očeta in mater, njega pa njegova teta v Trst.

Teta je imela branjarijo v starem mestu, sredi samega siromašnega naroda. O, kako so se Jerneju smilili, ti razcapani ljudje, posebno še ti blede umazani otroci, da morajo živeti v teh ozkih ulicah in da niti ne vedo, kaj je dober zrak! In če so stali pred kupom pomaranč v tetini prodajalni s tako poželjivimi očmi — kako rad bi jih bil razdelil med nje!...

Pa se nekoč, ko je bila teta odšla po opravkih in njega pustila za gospodarja, ni mogel več premagovati in jih je petim pet kar zastonj podaril. O, pa jih je bilo naenkrat vsaj dvajset okrog njega, sililo vanj od vseh strani, obkolilo ga, da ni videl več čez nje; in ko je naenkrat prihrumela teta od nekod, je trdila, da jih ni zmanjkalo nič manj ko petnajst. (Pomaranč namreč, zakaj oni so zmanjkali vsi.) In ga je z neusmiljeno roko postavila na cesto, češ, da se ga ni usmilila za to.

Le da je bil stric, njen mož, manj krutega srca. Pa ga je spravil v prostó lukó, kjer je delal sam. In ker je bil Jernej velik že kakor Goljat, močan kakor vol, so ga radi vzeli, radi imeli.

Tudi tovariši. Zakaj, če je koga nenadno prijel krč v želodcu — in to je bilo vsak hip, ako je bilo treba kaj posebno težkega vzdigniti — Jernej še čakal ni in je sam od sebe priskočil.

No, nekega dne ga je poučil Toni Kljuka, imenovan «Ninin», da ga imajo vsi oni drugi le za norca — samo njegovi krči so pristni. Ali se ne spominja, da je on začel? In če že hoče komu pomagati, naj njemu, ki je res potreben.

Odtlej si postaneta z Nininom največja prijatelja. Že zato, ker ti krči nesrečnika že kar premetavajo, in se Jerneju res smili. No, Ninin je na svetu tudi že mnogo doživel. Dà, življenje ga je preganjalo celo na prav poseben način: že petkrat je bil po nedolžnem v Kopru, dvakrat v Gradiški. Smiliti se mora človeku! pravi Ninin sam. In vse le zato, ker nikoli ni hotel izdati pravih krivcev, čeprav niso zaslužili — smilili so se mu!

— Toda, kadar bom spet, bom po pravici! preti Ninin. Samo, da me takrat niti ne dobe! — In pove Jerneju, kako bi se napravilo, ako bi hotel on samo malo pomagati — dovolj, ako bi zunaj stal in zakašljaj, če bi bilo treba...

No, kje je še naš Jernej! Ninin se samemu sebi čudi, da je mogel le misliti. Toda Ninin tudi ve, da kamor vrag ne more sam, pošlje žensko.

Ninin ima ljubico, dve ljubici. Eno dá lahko Jerneju, če hoče. Pa kaj še vpraša! Alo, Pepina, sem stopi — tu se imata! S tako lepo preprostostjo jo Ninin porine Jerneju, kakor da ima dve figi, pa da eno prijatelju!

Pepina — imenovana Mora — je že za to, a Jerneju tudi do ljubic še ni... posebno ne do takih... In se odmakne. Toda ali jim je samo užaljeno samoljublje ali že resnična ljubezen izvor, Mori se vlijejo tako debele solze iz oči, da bi Jerneju že ob pol drobnejših zastajalo srce. In sam ne ve, kako se mu zgodi...

No, kar je, je, in enkrat baje tako mora biti, se potolaži Jernej. Toda moti se, ko misli, da je stvar s tem opravljena. Še začela ni! Zakaj Mora ga ima zdaj, ko sta že tako, kar že za moža: reče tovarišicam adijo, češ, da je sita «tega življenja», najame stanovanje, sestoječe iz sobe in kuhinje v enem prostoru, gre po Jernejeve stvari, naroči tam, naj ga pošljejo kar k njej, ko pride z dela, in pripravi večerjo.

Tako ima Jernej, še ne devetnajst let star, takorekoč že družino in lasten dom. Pa ni treba tičati vedno tam — Pepina je še

najrajša v gostilni. Jernej — imenovan zdaj Bartolin — še precej zasluži: kaj bi neki varčevala, ko otrok ne bo?!

No, za gostilno bi le še bilo, čeprav ga Mora dva tri litre podere, kakor bi pihnil, toda včasih je treba tudi kaj jesti. Ona da hodi, izve Jernej, kar tja čez cesto na prejšnji dom — s čim pa naj si on pomaga, če ji mora v soboto prinesiti zadnji vinar domov?

— No, vidiš, da se od samega poštenjaštva ne da živeti? prijazno meni Ninin. Dokler je človek sam, še še, ko dobiš družino...

— Kakšno družino vražjo sem jaz dobil?! se nekoliko razhudi Jernej.

— In vendar jo imaš! skomizgne Ninin. In počasi pristavi: — Saj boš samo zunaj stal...

Toda Jernej-Bartolin še vedno ni zrel. Kar plane — kradel pa že ne bo, rajši se obesi!

Ninin skloni glavo. S takim oslom je vse zaman!

In potoži tudi Mori.

— Počasi, počasi! tolaži ona. Po malem ga privadi — kaj hočeš, s hribov je! Kakšno sadje, drva, oglje... Tudi Pjerin Testakan je tako začel...

Ninin pokima. In ko gresta potem zvečer s prijateljem že bolj kasno domov in prideta mimo obzidanega vrta, ga ustavi, mu pokaže in meni, da bi nesla kak grozd ženskam domov. Jernej se prestraši, gleda na vse strani, a Ninin ga ima že pri zidu, mu stopi na rame, tik-tak mu napolni obe roki in že stoji spet na tleh...

— No, vidiš, makako, da se svet ni podrl!

Mora je videti čez vse vesela in ne vpraša odkod. Drugi večer pa spet drugje; tretji tudi; in potem, dokler traja veseli trgatveni čas.

Bliža se zima. Ženskam je rado mraz, posebno takšnim. «Tu čakaj in jemlji, ko bom dajal ven!» se ustavi Ninin pred železno ograjo. In je kakor mačka čez. In neseta vsak lepo breme domov. «Pa če naju kdo ustavi?» «Porečeva, da sva kupila! Kaj mora delavec zmrzniti? Pa kdo bo vprašal! Samo vsak večer ne smeva!»

Tistega usodnega večera pa meni Ninin sam, da bo nekaj dlje časa trajalo, ker imajo v ti vili drva v lopi za vrtom. Tu naj stoji in če opazi kaj posebnega, naj zakašlja; v najhujšem slučaju naj zbeži — on si bo že sam pomagal! (Dalje prihodnjič.)

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

Res Ninina celo večnost ni nazaj. Jernej pa kakor na trnju. Še čudež, da je vse tako mirno. Toda kar naenkrat in kakor da je zrastle iz zemlje, stoji tam na oglu črna postava in gleda sem... Jerneju se kri zledeni... Ali bi zakašljaj ali bi zbežal?... Postava se bliža... Jernej napravi oboje: najprej zakašlja, potem jo ubere... Tu za njim oster brlzig in od vseh strani nagle noge... «Stoj! Sicer ustrelim!»...

Jernej ne more več... noge mu kar odrevene... In za tilnikom ga že drži trda roka, na rokah začuti mrzlo železje...

— A! vendar! mu reče debel človek in mu pogleda čisto v obraz. Saj se mi je zdelo, da si tudi ti med ptički, pa le nisem mogel še verjeti! Kje je tovariš?

— Kak tovariš? zagrga Jernej.

— Tako? Je že prav! Marš naprej — najdemo ga že sami!

Pa ga niso našli! In ker ga niso našli, da je moral on, Jernej, izmakniti tistih tisoč kron, ki jih je ono noč izginilo iz vile z raznimi dragocenostmi, ali pa da je vsaj pomagal — naj pove torej komu?! Ali ni bil Anton Kljuka, imenovan Ninin?...

Jernej molči. Oziroma trdi vedno isto: on je stal tam, čakal neko žensko — imena ne more povedati — in ne ve ničesar. Zakaj je zakašljaj? Ker je bil prehlajen. Zakaj zbežal? Ker se mu je mudilo domov.

Že prav! Pride dan razprave. Jernej se prestraši, a obenem razveseli — tudi Ninin je med povabljeni. Toda že razume: Ninin je priča — njuni ženski sta nedvombeno dokazali, da je bil tisto uro doma.

Torej: bo ali ne bo? Jernej ostane pri svojem. Toda že mu začno sodniki ginljivo na dušo govoriti: Saj radi verjamejo, da je samo žrtev; preveč je še mlad in neizkušen, da bi bil počel sam od sebe tako grdobijo; ali vse mu ne bo nič pomagalo, če ne

646 ZGODBE O NEKATERIH KRŠČ. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

pove, kdo ga je zapeljal. Naj bo vendar pameten in si olajša vest, pravici pa pomaga, da kaznuje pravega krivca. Kaj bi rekel njegov rajnki oče, kaj bi rekla njegova uboga rajnka mati, ako bi videla sina — — —

Tu predsednika ustavi glasen jok. Tudi Jernej se ozre. Kdo joče? Ninin joče, krčevito joče. Zakaj? ga osorno pozove predsednik. Zato, ker tako mučijo človeka, poštenega in nedolžnega, čeprav je samo ubog delavec. In zato joče, ker se njemu tako smili, da tega kar gledati več ne more.

Potem naj gre ven! krikne predsednik. Toda Ninin ne gre. In se tudi že potolaži; zakaj Jernej molči, kakor je molčal do sehmala, trdi, kar je trdil. Kako — on da bi izdajal prijatelja, ki je tolikokrat sam krivico trpel, se žrtvoval za druge, ki še vredni niso bili, dočim je Ninin sam ravno zdaj z grenkimi solzami pokazal, kako se mu smili nesrečni drug! ... Ne in ne, naj se zgodi, kar se hoče! ...

— Tudi prav! se razjezijo sodniki. In v jezi kajpak krivično razsodijo: dve leti trde ječe!

No, pa se jim takoj skoro zasmili neumni zakrknjenež. Zakaj že se vidi, da se mu vendar še ni popolnoma zaprlo srce. Tak jok se ga je polotil, da ga vsega stresa in tako milo jih gleda, da sede še vedno kakor prilimani na svojih prostorih.

— No, dve leti! Saj ni taka reč! zamrmra predsednik. Sicer pa ste sami krivi!

— O, saj ne jočem zato! vzklikne Jernej. Ampak vi, vi ubogi gospodje se mi smilite, ki imate tako hudo službo in vam je tako težko po pravici soditi! ... Saj vi niste krivi — postav se morate držati! ... Toda grenko se človeku zdi, ko morate dati zaradi malo drv celi dve leti ječe! ...

Kako? «Zaradi malo drv?» Kaj to pomeni? Zdaj šele Jernej počasi pojasni, da je šel neki njegov tovariš — imena pa ne bo nikoli povedal! — samo po malo drv čez tisti zid, on pa je čakal, da jih ponese, pa so se gospodje sodniki tako strašno pomotili, da so ga radi denarja obsodili!

No, že se sodniki iz srca smejejo. A? Radi drv? In smilijo da se mu — oni njemu?! Ne, to je res že neverjetno: tako mlad človek, s hribov doma, pa že tak komedijant! Kmalu bi jih bil speljal na led, njih, stare lisjake! In smeje se odidejo skozi vrata. Jerneju pa je radi te nove njih zmote le še bolj hudo, in še bolj

gorko se razjoče nad njimi. Stražar ga mora prav suniti pod rebra, da se premakne.

Toda — ali je ta siromak, stražar, kaj na boljšem? Ali ni v zmoti tudi on, misleč, da popelje zdaj kdove kakega hudodelca v zapor, pa vleče nedolžnega! Ali ni, da se moraš zjokati tudi nad njim?! Družino ima revež, in kdo ga vpraša, ali ne bi opravljal rajši drugega posla! O svet, kako si žalosten, o ljudje, kaki siromaki ste!

* * *

Okvir teh naših zgodbic je preozek, da bi spravili vse nadaljnje doživljaje Jerneja Vesela vanj. Naj omenimo le, da je prišel iz kaznilnice šele kakih deset let pozneje. V svoji brezkočni usmiljenosti je namreč pomagal nekoč tovarišem-sotrpinom čez prvi zid; ti so potem naprosili za njim stoječe paznike, naj jim odprejo še jetnišniška vrata; ker stražarji niso hoteli, so si jih odprli sami, njim pa nebeška — račun je moral plačati spet nedolžni Jernej.

Pepino, imenovano Moro, je bilo nekaj že davno vzelo k sebi. Na postaji ga je čakal Ninin sam. In Jerneju so se solze vlile, ko je zagledal prijatelja tako postaranega in skrhanega.

— Krči so me, krči, globoko vzdihne Ninin. Posebno odkar nisem imel tebe več...

— Nič se ne boj! Delal bom vsaj posehmal jaz za oba! ga potolaži blagi Jernej in ga takoj prime trdno pod pazduho.

In drugi dan je že spet v prosti luki — on, tako prost v prosti luki!

In čisto mirno teče zdaj njegovo življenje.

Ko naenkrat izbruhne vojna.

Glede na njegovo preteklost postavi domovina našega Jerneja v prve junaške vrste. Pa spet enkrat ni pomislila, kaj dela! Jernej, s tem svojim usmiljenim srcem sredi vseh teh grozot, vsega tega trpljenja, da se še trdosrčnežu raztaja srce! On, ki bi še gada ne bil ubil, naj ubija ljudi! Kaj čuda, da ne more in ne more? In ko začnejo tam okrog njega nekaj šepetati in so jim obrazi tako polni skrbi, se ne more premagati, da ne bi poslušal... Pa mu kmalu spoznajo že na očeh, da mu lahko zaupajo, ker je predober, da bi jih izdajal, pa ga vzamejo v ožji krog...

648 ZGODBE O NEKATERIH KRŠČ. ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH.

— «Samo, da ne smemo priti praznih rok tja čez, sicer bi delali z nami, kakor da so nas sami ujeli,» meni narednik, še najhujši med njimi. «Na, Jernej, ti spravi to!» ««Zakaj bo?»» «Za spomin!»

Pa je postalo ubogemu Jerneju lep spomin! Vsi so prišli čez, samo njega so še prijeli za pete. Zakaj niso mu govorili zaman, da oni, družinski očetje, tvegajo poleg svoje še glave svojih žena in nedolžnih otročičkov, in preveč so se mu smilile te nedolžne glave: prevzel je podjetja najhujši, zadnji del... In je manjkal samo še tisti papirček v njegovem žepu — še častne vojaške smrti da ni vreden: na vešala ž njim!...

In ravno ga peljejo pod žalostno drevo... O, kako je bled ubogi duhovnik — bolj od belega Kristusa v njegovim rokah... Kako se Jerneju smili!... Toda, kaj duhovnik — on bo stal ob strani in v zadnjem hipu se lahko obrne, celo umakne vstran... Toda rabelj, rabelj nesrečni!

Jernej ga vidi prvič v življenju... Kako krivico mu delajo ljudje! Skoraj prijažen mu je obraz, nič grši od drugih ljudi... Pa so se mu tolikokrat njemu, Jerneju, smilili celo grobokopi! Kaj je njim proti temu tu — oni pokopujejo mrtve, ki jih nič več ne boli, ta mora takorekoč žive!... In kako malo se mu jih približa, ki bi bili pohlevni kakor on, Jernej: razsajajo, kričijo, kolnejo — njegá samega, nedolžnega izvrševavca tujih povelj preklinjajo in psujejo!...

Jernej stopi tja in se mu nasloni na prsi... In glej, tudi rabelj je človek: rahlo ga potaplja po hrbtu in mu reče celo nekoliko tolažilnih besed: da naj ne bo baba, in da bosta precej opravila...

— O, brat! vzdihne Jernej. Saj mi ni za to... Ti, ti se mi smiliš...

— Jaz? se začudi rabelj. In potem se glasno zagrohoče: Hudič vendar, saj je to moj vsakdanji kruh, a kaj takega še ne!

— Saj to je, da je to tvoj vsakdanji kruh in da si ga moraš tako žalostno služiti! Ravno zato se mi tako smiliš, brat!...

— Veš kaj, prijatelj, norce boš morda lahko na onem svetu bril — na tem jih več ne boš! In z mano že celo ne! Marš v nebesa!

In že Jernej zleti pod vislice, vrv njemu okrog vratu in — — —

Tu zadene rablja tak mil pogled, da se zdrzne in se mu vse skupaj zaplete. In trikrat toliko časa potrebuje kakor le kdaj doslej...

Toda potem reče:

— Naposled je bil dečko videti dober človek, kakor se jih ne najde veliko. Njegovo ime si bom celo v svoj dnevnik zapisal!

In tako je Jernej še na tem svetu doživel, da je našlo celo na takem mestu priznanja njegovo usmiljeno srce.

* * *

Nas tu nekoliko grize zavist, da ne bomo edini, ki bi bili hoteli Jernejevo življenje in smrt ovekovečiti. Zakaj gospod rabelj da misli svoj dnevnik tudi izdati. In če se rablju zahoče, da izda svoje spise, ne najde samo desetkrat več založnikov — in kakšnih! — ampak tudi tisočkrat več čitateljev ... In kakšnih! ...

(Konec prihodnjič.)

MIRKO PRETNAR:

JESENSKA NOČ.

Pred mano rdeči lampijoni
kot solnca zavržena se zibljejo skoz noč,
spremljevavec pa jim veter je pojoč,
klepečejo po tleh deževnih kapljic milijoni.

Pred mano plešejo rdeči lampijoni,
ne kot solnca, kot demoni iskajoč
plašnih src; kako pogled je njih pekoč;
poznam, poznam te po žareči kroni.

Saj to si ti, ki mučiš dušo noč in dan,
saj to si ti, ki se mi v um zajedaš;
saj to si ti, ki vame temen gledaš!

Takrat, ko mi je bil še svet neznan,
od tvojih nisem bil še mrež obdan!

«Ah, bratec moj, saj ti se ne zavedaš!»

Kaj ste penki?

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH
ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Konec.)

VII.

O trdosrčnosti ali neusmiljenosti.

Vse se na svetu popraviti da,
le skvarjeno srce nič več ne velja.

(Klectarski napis.)

Naša žrtev je to pot Matevž Skalar, rojen v vasi H., v bovškem okraju na Tolminskem, živeč v mestu R., vpokojen naddavkar, cesarski svetovalec.

Ni bil šolan kdovekaj, a prezrli so mu vse, toliko zlata je izpod slavnega davčnega vijaka vrelo v državne blagajne, če ga je on le malo premaknil z leve na desno. Kaj znoj trpinov, solze vdov in sirot, krvavi žulji kmetov — samo suho zláto zlató!

Pa če za cesarja taka skrb, zakaj ne malo tudi zase? In začel je tako: dan pred dnevom, ko je imel potegniti toliko, da bo konec meseca celo nekaj ostalo, si sestavi seznamek ravno petnajstih oseb. Trgovcev in takih, ki bi jih lahko še malo bolj priščetil, če ne bodo hoteli... «Po pet in pet na mesec — čez tri mesece pa spet skraja kolo!» zamrmra. In drugi dan, ko spravi plačo, se nastavi tovarišu, ki vedno javka zastran draginje. Nastavi se mu in — požvenklja... «Lahko tebi!»» vzdihne oni, ««ki si sam — še ostaja ti! A gorje nam, ki imamo družino!»» «No, če ravno tako silno potrebuješ — jaz sam sicer nimam, ker si moram ta mesec kupiti obleko; toda človeka poznam, ki bi dal... Samo če si pripravljen vrniti trideset za dvajset... Dà, če ti je taka sila, kar sam bi ti odštel, če dovoliš, da ti vzamem prvega prihodnjega od plače... Saj oni mi gotovo ne odreče, če mu dam trideset za dvajset...» — Človek vzame, obeča, da bo molčal, podpiše in se še zahvali. In potem še trije drugi tako. — Zdaj je Matevž Skalar res skoraj čist — kako bo živel? Pa vzame seznamek v roke, si jih zapomni prvih pet in gre prosit. Nekoliko kisel je ta ali oni obraz, a kdo bi si upal odreči? ... In naposled mož je uradnik — prvega vrne.

Res Matevž prvega prihodnjega poterja svoje, razdeli to in novo plačo med potrebne, pošteno vrne, kar je sam dolžan in obide drugo tretjino petnajsterih. — Naslednji mesec tretjo, potem spet prvo. Da si še vedno ni opomogel in plačevanje za neko «mladostno neumnost» da ima...

Pólagoma se še razširi krog dajavcev, a tudi jemavcev, kupček pa raste, raste... Pri tem pa še nihče ne ve, kam bi z Matevžem: ta trdi, da mora imeti kapitale, oni, da celo dolgove, ta, da jemlje, oni, da daje posojila.

Potem si gospod Matevž poišče še bogate dote. Ni prav lahko, ker zahteva popolne varnosti, da je jetika podvržena res že zadnjim izvršnim korakom, brez prizivov in nerodnega podaljsevanja, ki ga je že pri davčnih plačilnih nalogih vedno tako jezilo. Na, naposled najde, si zagotovi — naj tudi notarji žive! — pokoplje ženo, spravi in gre v pokoj, češ, da ga je preveč pretreslo.

V resnici za cesarja in za tako plačo le časa več nima — čez ves okraj je že raztegnil svoje delovanje. Samo na zemljiški knjigi je včasih posla za ves dan. Zraven tega mora spravljati priboljške na obrestih v denar: maslo, jajca, sadje, vino, svinjino. No, tudi stare mize, stolice, postelje, omare dajo mnogo opravka, predno se jih otreseš — to imaš, če tudi ljudem brez posestva včasih še vedno ne moreš odreči!...

Toda, ali toliko teh poti in skrbi ali kaj — Matevž Skalar začne bolehati! Čudno ga stiska po prsih, po prstih mu včasih zagomaze mravljinici, včasih mu kar sape zmanjka. Strašne so posebno noči, ko je sam in kar čuti ledeno roko okrog vratu. — In ko je lezel zadnjič v peto nadstropje h kontrolorju Stegovcu, da vidi, ali bo ali ne bo, je kar na stopnicah obležal!

Zdravje je prvo, če ga izgubiš — Matevž Skalar se napoti k najjimenitnejšemu zdravniku v mestu. Ta ga pretiplje in preobrača in pravi naposled: «V pljučih ni vse prav! Vaša žena je umrla na sušici, kaj ne? No, vidite — en sam poljub je dovolj...»

Ah, poljub! Pa ravno! Neumnosti! si reče Matevž in na mestu izgubi zaupanje v moža.

Pa se pelje na kliniko, naravnost na Dunaj. Za zdravje vse!

Učeni profesor ga pretipava in preobrača dvakrat tako dolgo. Potem začne skraja in bolj in bolj maja z glavó.

Redka bolezen, neverjetno redka, a možna je! Dajmo ga še pod žarke! Odloči.

— Je in je! Nisem se motil! vzklikne, ko je pogle al skozi Matevža. Srce se vam strjuje, gospod!

— Srce? Str-ju-je? se prestraši Matevž. In kaj zdaj?

— Operacija! Odrezati moramo, oziroma odbiti trdino. — Od vseh strani skoraj že oklepa še zdravi del srca, celo nekoliko nevarno bo — prej bi bili morali priti, najbrže že pred kakimi desetimi leti! No, kar je, je, in zdaj ni več odlašati, ako nočete, da...

— Nočem! obupno krikne Matevž. Kar lotite se!

In učenjak si res zaviha rokave, položi nož in tudi dletvece in kladivo poleg sebe, ukaže Matevžu leči ter odpre.

— Saj sem rekel! veselo vzplamti, ko drži Matevževo srce že v rokah in ga kaže učencem. Evo, do tu sem že sega trdina! Še deset mesecev, pa bi bilo kakor kamen!

In že vzame v roke dleto in kladivo, ko se naenkrat ustavi.

— Hm, hm, nekoliko težko bo živeti s tem ostankom! zamrmra. In kdo pravi, da stvar ne pojde dalje, ako ostane le drobec trdine? Vidim namreč, da preprezajo strjene žile že skoraj vse dele... Kaj če bi poskusili prej — — — če bi poskusili prej — — Moralna stran namreč ima na potek večine bolezni in njih zdravljenje velikanski vpliv... Čujte, vi gospod svetnik cesarski — kako je z vami drugače? ... Ali ste, ne zamerite, ali ste drugače to, kar se pravi — dober človek? ... Ali imate drugače takozvano — mehko srce? ... Toda opozarjam vas, da morate govoriti resnico — resnico kakor pred izpovednikom. Zakaj drugače nima smisla. Poskusil bi namreč, da vam rešim še celo srce, če je mogoče.

Matevž je na tako prašanje ves zmeden, rdečica ga obliva, strmo gleda v strop. Dober človek? ... Seveda ni hudoben... Nikomur ni še krivice storil, ako ni imel kakega neprijetnega opravka ž njim... Pa tudi tedaj... hm, saj je šlo vedno vse po sodnijskih potih, torej pravičnih potih... In če ljudje niso hoteli zlepa plačati, ali je bil on kriv? ... Drugače pa — — — Res, tistemu profesorju Močniku je zadnjič posodil neko staro knjigo in ni ničesar zahteval... Potem je dal v škrinjico za družbo dvakrat po dva krajcarja, ker se mu je smilila uboga deca na meji... In domovino tudi ljubi — vedno je bil dober narodnjak... Skratka: to, kar se reče hudoben človek prav gotovo ni...

— Hm, ni dovolj, da niste hudoben človek, zmaja profesor z glavo in se rahlo nasmeje. Za takšno zdravljenje bi bilo treba več... Mislim tako: če ste bili radodarni? In ne samo tako-le v

navadnem pomenu radodarni, da človek ne odreče, ako g. kdo zaprosi, in da potem da, pol rad pol nerad... Nego: da se mu kar srce zasmije, ko dá, zasmije, ogreje, razširi... dá — razširi! Zakaj v tem tiči vse, kar se tiče moje nove nade... Ali morete potrditi, da ste tako?

Ah, Matevža srce zaboli, ko pravzaprav ne more potrditi... Pa saj tudi prilike ni imel, da bi bil občutil kaj takega kdaj, kako tako — razširitev... Ali ga je že kdaj poprosil kak tak, da naj bi bil občutil?... Sami nadležni ljudje, in človek se jim je rajši umaknil, ali pa se zaprl, če je bilo še mogoče... Tisti pa, ki so prišli po posojilo, itak niso vprašali zastonj... Kaj bi se ti potem širilo?...

Potoži profesorju.

— Hm, že mogoče, skomizgne učenjak. Toda v tem slučaju morate takih prilik naravnost sami iskati. Poizvedite, kje leži kaka bolna vdova s petimi lačnimi otroki, pa kupite koš jestvin in stopite tistih par nadstropij...

— Po stopnicah ne morem! Sape mi zmanjkuje!

— Najdete tudi že bliže, ako hočete — tudi v prizemlju, še prej pod! Sploh napravite, kakor veste in znate. Zdaj, ko sem spoznal, da bi bila to boljša pot, mi vest ne dovoli, da izvršim operacijo, predno ne poskusiva še nje. Tu imate zopet svoje srce — vrnite se v domovino, držite se mojih navodil! In šele ako v dveh, treh mesecih kljub vsemu ne bo bolje, se lahko spet vrnete!

In položi Matevževo srce hladno spet na prejšnji prostor, zašije rano in dregne Matevža, naj vstane in gre. Zakaj že nesejo novega pacienta skozi vrata.

Matevž se zahvali, pokloni, in vrne na kolodvor. Zakaj čez tega profesorja ga tudi tukaj ni. In ali ni bolje, da reši celo srce, ako je mogoče, nego da bi živel samo s četrtinko, kakor tisti žalostni sodnik Zamejec s polovico pljuč? Bo res nekaj stalo, a zdravje je prvo, če ga človek izgubi!...

In doma začne nemudoma z novim zdravljenjem. Povpraša na občini, kje bi bila kaka taka bolna vdova s petimi nagimi otroki v petem nadstropju — nalašč in kljub vsemu pojde v peto nadstropje, le da bo pomagalo več! Toda že vidi: težave bodo! Pravijo, da take vdove sploh in v celem mestu ni. In ko ne odneha, uradnik kar zakriči nanj, ali mu je že zmanjkalo žrtev med zdravimi, ali pa se njih pesti boji, da se je lotil najnesrečnejših med nesrečniki? Še zapreti ga pustijo, ako kaj izvedo!

Pa vendar mora biti! zamrmra Matevž sam pri sebi. Zaradi vas jaz ne bom umiral!

Toda, kamor se obrne, povsod se nekako izgovarjajo. In ko naposled le izve, da bi bila primerna vdova v petem nadstropju te in te ulice, ga še vratar zadržuje, češ, da ni tako hudó, in da je vdova ravno včeraj dobila nekako podporo.

Ali naš dobrotnik se ne pusti odgnati in še dosti ročno pleza s svojo polno košaro od nadstropja do nadstropja, pa je kmalu pred pravimi vrati. No, vrag vzemi: vrata so slučajno odprta, in ženska ga opazi kar s svojega kupa slame v kotu; pa ga komaj opazi, ko že kriči otrokom, naj naglo zapro. «Ne naprej, ne naprej!» stoka. «Mi vam nismo ničesar več dolžni! Saj ste nam prodali že zadnjo cunjo — kaj še hočete od nas!»

Bunf! Že so vrata zaprta...

Toda, to kar občuti zdaj naš Matevž, tega se skoraj popisati ne da... Tako mu je, da mora položiti košaro na tla in se z obema rokama prijeti za glavo, pa deti ju še na srce. Kako je že rekel profesor? «... Da se vam kar srce zasmee, zasmee, ogreje in — razširi...» Ó, ali ni rekel tako? ... In ali je njemu zdaj tam notri drugače, ko gleda to polno košaro pred seboj? ... Same dobre, da, izvrstne reči, ki si jih že leta ni privoščil več! ... In bi si jih morda nikoli ne bil, ako ne bi bilo, da dobrote deli! ... Ó, dobrodelnost, o usmiljenost, o mehkosrčnost — kako nepopisno sladak je tvoj sad! ...

In že kar leti po stopnicah Matevž. In doli mimo vratarja in njegove žene, ki si maneta roke. In še skoraj sliši ne, ko pravi baba: «Ali ga je nakurila, dedca, a! Prav je!»

In zdaj vidi jasno svojo pot in od jutra do večera je na njej. Potrka, odpre: «Dober dan, boter Peter! Slišim, da ste spet v stiski — ali ne bi kakih deset goldinarjev? Brez obresti; in vrnete, kadar boste mogli.» ««Ven s tabo, slepar! Kdo te je klical? Kaj bi rad tudi še tista dva stola, ki ti jih je sodnija iztrgala iz krempljev?»» In Matevž kar od zunaj otipava, kako se kepa tam notri taja. In skoro poskakuje, ko se bliža tolpi beračev, ki se že obračajo, kakor da se boje, ali jih ne bo zaprosil on. «Nočete? Meni tudi prav — ta kup še vedno lahko prodamo!» Joj, kako to žlahtno greje, kako se norčavo pretaka!

In mu je še samemu tako norčavo, da kupi drugi mesec spet polno košaro in jo ponuja od hiše do hiše. In bolj ko ga podijo, bolj ko ga kolnejo, bolj se mu smeje, bolj se mu širi srce. Enkrat

košaro, enkrat pest drobiža naprej — vedno isto nepopisno veselje!

«Še preveč razširilo se bo!» se prestraši nekega dne, ko mu spet skoraj sapa zastane, tako ga veselo razganja tam notri. «Treba bo zavreti! Kako vendar resnično pravi pesnik: ‚Odpri srce, zapri roke!‘ Oziroma: ‚Odpri roke, zapri srce!‘ Kako prav-zaprav že pravi? Pa saj je vseeno!»

In namigne tu temu, tam onemu, ki ve, da so ž njimi možni resni posli, da bi spet posodil kako malenkost na vknjižbo in varnost, ko so mu v zadnjem času nekateri vrnil.

In spet je vse v najlepšem, najboljšem redu, boljšem kot kdaj prej.

Tu dá — hotel bi dati vsaj — tam vzame: ves čas se kakor na drogu v čudovitem ravnotežju gugata dobrota in pravica... in veselo goni po žilah kri obnovljeno, popravljen srce...

IVAN ALBREHT:

FANTAZIJA O DVEH.

— Mati, mati, meni je težko,
rad bi k tebi čez sedmo goro.

«Sinko, sin moj, saj ni še čas,
saj ni še klical božji glas.»

— Mati, brez tebe je dan kot noč,
meni živeti ne bo moč.

«Sinko, moj sin, nikar se ne boj,
saj hodi moja ljubezen s teboj.»

— Mati, mati, kam naj bi ž njo,
ko mi je srce ranjeno.

In sinko na zemljo je črno pal,
in kar je premogel, je materi dal.

